

Hullámzó vőlegény*

Színpadai játék három felvonásban

1943–1946

Játszó személyek

BODROGI ANTAL, művész, most falusi fazekas
CZIRMOS, öreg segéd Bodroginál
BOGYÓ, fiatal leány
KÓSA JÁNOS, vagyonos ember
PETKE, fiatal gazda
PIROSKA, fiatal asszony, a Petke felesége
TERÉZ, öreg leány
BAGI, jómódú gazda
ZELMA, a Bagi felesége
GUMICS, teherfuvarozó sofőr
CZIMER, szabólegény
KÖTELES, jegyzőségi írnok
MIHÁLY, szekeres ember
ASZTALOS, falusi fazekas
KOVÁCS, falusi fazekas
SZABÓ, falusi fazekas
CIGÁNY, klarinétos

Történik a két világháború közötti időben.

Első felvonás

Színhely: regényes és különös helyiség, mely lakószoba s egyben fazekasműhely is. Ebben a helyiségben lakik Bodrogi, a művészből lett fazekas, az öreg Czirmos bácsival, régi segédjével együtt. Ez a műhelyszoba egy régi, téglából épített ház egyetlen helyisége, melyet azelőtt, amíg ember nem lakott benne, raktárnak vagy magtárnak használhattak. Falai itt-ott repedtek. Gerendázata nem egyenletes és magasban van. Padlóját nagyjából gyékényszőnyegek borítják.

A szemben lévő hátsó falon van a bejárat, egy otromba nehéz ajtón, melyen nagy vaskilincs áll, s nagy vaskapcsoló is lóg rajta. Az ajtó mellett kétoldalt, de a szokottnál valamivel magasabban, egy-egy ablak áll. Az ablakok a rendesnél kisebbek. Az egyik ablak alatt berámázott nagy oklevél függ, melynek tanúsága szerint Bodrogit a színen látható óriási nagy kancsóért kitiűntették. A másik

ablak alatt magának az óriási nagy kancsónak a festett képe lóg. Valamivel kisebb ablak a jobb és a bal falon is van egy-egy, kicsit magasabban, mint a szemben lévő falon.

A szoba közepén jó nagy fenyőfa asztal áll, meztelenül. Egy agyagkorsó van az asztalon, ivóvíz számára, a korsó mellett két pobárszerű ivóedény, szintén agyagból. Papír és írószerszám is van az asztalon. Az asztal fölött lámpa lóg, kacskaringós hosszú dróton. Az asztal mellett négy közönséges szék áll, nem is egyformák.

A hátsó fal és a jobb fal szöglete táján fából készült fazékcsináló „gépezet” látható, más olyan szerszámokkal együtt, amelyek a fazékcsináláshoz szükségesek. Azon innét, nem egészen a fal mellett, már majdnem egészen elől, ott áll az az óriási nagy kancsó, mely az ablak alatti festett kép után készült. Ennek a kancsónak a színe zöld, halványbarna árnyalattal. Ezen a színen, kereken az egész kancsón, mindenféle festett virágok díszlenek. Azt a hatást kelti, mintha maga a kancsó nagy bokor virág közepén állna. A kancsó inkább széles, mint magas; s olyan nagy, hogy egy kisebb ember megbújhatik benne.

A bal oldali fal mellett, eléggé hátul, ott van egy széles, alacsony tákolmány, mely ágynak szolgál. Kopott állványon nagy mosdótál. Tükör is a falon. Falba vert szegeken ruhadarabok lógnak. Ezekon innét, a fal mellett áll egy nagy vaskályha, melynek a csöve kacskaringósan felmegy a padlásra. A kályha mellett fabasábok fekszenek. A kályhában ég a tűz, a csöve füstöl.

A szemben lévő hátsó fal tövében edénykészítmények állnak, mindenféle fajták, rakásban és rendetlenül. A szobában még itt-ott hevernek ilyen agyagedények, s némi szalma is van a fazékgyártó gépezet körül.

A falakon rajzok és festmények függenek, rájában vagy keret nélkül. Ezek a rajzok és festmények Bodrogi művei, fiatalabb művész éveiből. Sok képzelőerő van a képekben, melyeknek a színezése dús, majdnem paradicsomi.

Idő: karácsony harmadnapja, délelőtt. Szép havazó tél van.

CZIRMOS

Éppen a kályhacsövet igazgatja, miközben az öklével üt egyet-egyet rajta. Eladlak! A jéggyárba!

MIHÁLY

Kopogtat az ajtón, rögtön belép. Jó napot, Czirmos bácsi!

CZIRMOS

Hátranéz. Maga az, Mihály?

MIHÁLY

Nem.

CZIRMOS

Az baj.

MIHÁLY

S az mért baj?

CZIRMOS

Azért, mert ha nem maga, akkor nyilván kísértet. Ha pedig maga, s azt mégis tagadja, akkor csaló. Én pedig az effélikkel nem csevegek.

MIHÁLY

Ha csak annyi a baj, azon könnyen tudunk segíteni, mert kimegyek, s ismét bójövök.

CZIRMOS

De menjen jó messzire!

MIHÁLY

Messze megyek, magától. *Kimegy.*

CZIRMOS

Visszafordul, s ismét igazgatja a kályhacsövet.

MIHÁLY

Kopogtat az ajtón, s rögtön belép. Jó napot kívánok, segéd úr!

CZIRMOS

Visszafordul. Maga az, Mihály?

MIHÁLY

Én!

CZIRMOS

Ne dicsekedjék, hanem üljön le.

MIHÁLY

Nem üldögelek, mert sietek. *Gúnyosan.* A zúr hol van?

CZIRMOS

Az Úr az égben van.

MIHÁLY

Nem az Istent kérdem, hanem a maga főnököt, Bodrogi Antalt.

CZIRMOS

Bodrogi úr elment, hogy szekeret fogadjon. Magánál szekér ügyiben nem volt?

MIHÁLY

Nem. Hozzám nem mer jőni. De ne is merjen!

CZIRMOS

Megenné, ha menne? Tán nem lett sárkány maga, a szent ünnepek alatt?

MIHÁLY

Ha sárkány volnék, akkor is királyfiakat enném, nem ilyen semmi embereket, mint Bodrogi.

CZIRMOS

Úgy tesz, mintha nem hallott volna jól. Mit mondott?

MIHÁLY

Azt mondtam, hogy a Szent Márton-napi vásárra én vittem volt el a Bodrogi úr egyet-más edényeit, a saját szekereken. Annak immár hetedik hete, de a fuvar díját a mai napig nem kaptam meg. Azt a húsz forintot. Tovább nem várok!

CZIRMOS

Hát mit csinál?

MIHÁLY

Kivágom a Bodrogi úr hasából azt a fuvarpénzt, s a magáéból a kamatot.

CZIRMOS

Mihály, Mihály... Az Úrjézus ezelőtt három nappal született!

MIHÁLY

De nem azért született, hogy maguk a háta mögé bújjanak már háromnapos korában! Jöjjenek csak elé onnét, s fizessenek! Nekem is, másnak is!

CZIRMOS

Ne legyen olyan Heródes, hanem nézzen körül ebben a házban. *Megfogja a Mihály fejét, s úgy fordítja mindenfelé. Mit lát?*

MIHÁLY

Egy rakás fazakat.

CZIRMOS

Azt gyártunk mi, nem pénzt. S fizetni is csak fazék által tudunk. Ott vannak például a puliszkafőző fazakak. Azokból hét darab többet is ér. Vegyen magához hetet, nekem adjon egy aranyat, s a hét fazakat vigye el.

MIHÁLY

Nekem a húsz forint kell, közönséges pénzben.

CZIRMOS

Akkor várni kell. Holnap elmegyünk a vásárra, s utána megkapja, amivel tartozunk. De hogy addig se károsodjék, itt van egy virágcserep! *Felveszi a cserepet, s Mihály elé tartja. Kamatnak! Késedelmi virágcserep! Fogja!*

MIHÁLY

Elveszi, s nézi a cserepet. S evvel mit lehet csinálni?

CZIRMOS

Tegye a kedvese ablakába.

MIHÁLY

Földbőz üti a cserepet.

CZIRMOS

Ez a maga kedvese?

MIHÁLY

Ez.

CZIRMOS

Szegény... Nem tudtam, hogy meghót.

GUMICS

Fütyörészve belép, s nézi a helyzetet.

MIHÁLY

Őt is a kedvesem mellé teszem, a gazdáját! *Kifelé indul, de az ajtóból visszafordul. S magát melléje! Kimegy.*

GUMICS

Bodrogi úr hol van?

CZIRMOS

Miközben a lábával söpri a cserepet. Maga sofőr?

GUMICS

Az!

CZIRMOS

No hát, elment oktatni a sofőröket, hogy köszönjenek, ha belépnek valahova.

GUMICS

Leveszi a sapkáját, mélyen megbajol. Van szerencsém!... Na, most már jobban van?

CZIRMOS

Ahhoz még kell egy köszönés, a végén.

GUMICS

Beh rossz kedviben van, öreg. Történt valami?

CZIRMOS

Még nem.

GUMICS

Hát?

CZIRMOS

Csupán aggodalom szállott meg, Gumics úr... Félek, hogy a pénzünk odavesz a bankban. Félek, hogy a gabonánkat megeszik az egerek. S drága selymeinket a molyok. S minden kárba vesz, amit Bodrogi úr, két áldozatos barátjának segítségével, oly nehezen gyűjtött!

GUMICS

Engem vádol?

CZIRMOS

Kik a Bodrogi úr barátjai?

GUMICS

Én vagyok, s Czimer.

CZIRMOS

Akkor magukat dicsérem.

MIHÁLY

Visszajön. A késedelem miatt inkább egy fazakat adjon, Czirmos bácsi.

CZIRMOS

Válasszon egyet.

MIHÁLY

Választ. Ez megfelelő lesz.

CZIRMOS

Akkor vigye el, s a békességet hagyja itt.

GUMICS

Közben leült az asztal mellé. Ajándék?

CZIRMOS

Nem. Fazék.

MIHÁLY

Akkor adjon Isten! *A fazékkal kimegy.*

GUMICS

Mondja már meg, Bodrogi úr hol van?

CZIRMOS

Szekeret fogad. Ha kap.

GUMICS

Mennek a vásárra?

CZIRMOS

Mennénk. Itthagyjuk magát s Czimer urat, könnybe lábadva.

GUMICS

Engem nem, mert én megyek magukkal.

CZIRMOS

Pedig egészségesebb lenne, ha itthon józanul megvárna minket.

GUMICS

Csakhogy én örökre elmegyek innét, vén öreg. Elmegyek, mert meguntam a kőbányát... S magát is meguntam!

CZIRMOS

Szembekönyökököl Gumiccsal az asztalon. S engem mért?

GUMICS

Magát a búcsújáró bajusza miatt, hogy folyton oktat és tanít.

CZIRMOS

Viselje másképpen magát, Czimer úrral együtt, s akkor nem oktatom.

GUMICS

Például?

CZIRMOS

Leül. Például, ha azt mondaná Bodrogi úrnak, hogy dolgozzál szíved szerint, s élj lelked szerint, mert csak úgy mész valamire. De maga nem azt mondja neki, hanem azt, hogy: „Gyere, Bodrogi, mulassunk egyet a városban, s menjünk el a kész lányokhoz.”

GUMICS

Miféle kész lányokhoz?

CZIRMOS

Akik kevés pénzért sokra készek...

GUMICS

A két karjával átnyúl, hogy megölelje Czirmost; s röhögő nevetéssel. Jöjjön a kebelemre! Kész ölelésre!

CZIRMOS

Hát azt mondta, hogy un engem?

GUMICS

Hazudtam.

CZIRMOS

Azt már hiszem.

KÖTELES

Belép, hóna alatt iratsomó. Jó napot kívánok.

CZIRMOS

Rögtön feláll. Idézés, Köteles úr?

KÖTELES

Adó.

CZIRMOS

Bodrogi úr nincs itthon.

KÖTELES

Harminchét forint, huszonegy fillér. Több ízben nyert halasztást.

GUMICS

Tessék megvárni Bodrogi urat. Mindjárt itthon lesz.

CZIRMOS

Megvárhatja, hogy eggyel többen legyünk. De pénze neki sincs.

KÖTELES

Biztos?

CZIRMOS

A legbiztosabb.

GUMICS

Fizessen részletet, Czirmos bácsi!

CZIRMOS

Megkotorássza a zsebét, s nézi a tenyerében a pénzt.

KÖTELES

Czirmoshoz. Mennyi van?

CZIRMOS

Nyolc fillér.

KÖTELES

Rögtön asztalhoz ül, s maga elé teríti az irományokat. Sajnálom. Foglalom kell. Írni kezd.

CZIRMOS

A szívére akar hatni Kötelesnek. Az Úrjézus Krisztus ezelőtt három nappal született, Köteles úr!

KÖTELES

Körülnéz, hogy mit foglalhatna. Bútor kevés van.

CZIRMOS

Engedelemmel legyen mondva, nem tudtuk, hogy foglalás lesz. Azért van ilyen kevés bútor.

KÖTELES

Sajnálom. Kénytelen vagyok az árukészletet lefoglalni.

GUMICS

Csakhogy az árut nem szabad, uram!

KÖTELES

Ki mondja?

GUMICS

Úgy tudom.

KÖTELES

Tudománya nem helytálló. *Ír.*

GUMICS

Köteles úr! *Feláll, meg van sértve.* Mondja, az öccse hol van? Aki olyan kedves, vidám és beszédes.

KÖTELES

Testvérem nincs. Az öcsém én vagyok.

GUMICS

Akkor maga nagyon megváltozott!

KÖTELES

Egyszerre feláll, hátralép az asztaltól; kedves lesz, vidám és beszédes. Kérem szépen, kedves Gumics úr, én egyszer olvastam egy mesét. Abban a mesében szerepelt egy perzsa ember, s annak a perzsa embernek volt egy érdekes állatja, akiről ő sohasem tudta, hogy micsoda állat. Mert ha befogta a szekerebe, akkor hallgatag számár volt; ha pedig levette róla a hámot, akkor gyönyörű szép, táncoló paripa... Hát velem is így van, mert ha be vagyok a hivatalba fogva, akkor én is hallgatag számár vagyok; ha pedig nincs rajtam a hám, akkor... *Kapál és táncolni kezd, s nyerít, mint egy paripa.*

GUMICS

Kacagva nézi.

CZIRMOS

Biztatja, mint a lovat. Gyii, Perzsa! Gyii, ki az ajtón, az útra!

KÖTELES

Hirtelen visszaiül a helyére, s ismét szigorúan írni kezd. Írás közben hangosan mondja magában. A gyártmány neme... A gyártmány ára...

GUMICS

Czirmoshoz, Kötelesre intve. Magára vette a hámat.

KÖTELES

Czirmoshoz. Hányféle áru van a készletben?

CZIRMOS

Van legalább nyolcféle.

KÖTELES

Pontosan!

CZIRMOS

Perzsa legyek, ha tudom.

CZIMER

Belép valami nagy hírrel. Barátom!...

GUMICS

Ráint Czimerre. Csendesebben!

CZIMER

Mi van itt, halottas ház? *Megismeri Kötelest.* Jó napot, Köteles úr.

KÖTELES

Csak biccent.

CZIMER

Czirmoshoz. Ez mit ír, olyan igazságosan?

CZIRMOS

Adó. Czimer úr már fizetett adót?

CZIMER

Psz. *Gyorsan a figyelmet el akarja terelni.* Hát ilyent még nem hallottam!... A városban meghalt egy gazdag kurátor, akinek a hagyatékában hetvenezer madártojást találtak!

KÖTELES

Felüti a fejét. Mennyit?!

CZIMER

Hetvenezer madártojást!

CZIRMOS

Mindjárt lefoglalja Köteles úr azt is.

KÖTELES

Közben odament az árukészlethez, megolvasott egy rakás fazekeket, s ahogy megy vissza az asztalhoz, Czimerbe botlik a szeme. Hetvenczer madártojás?!

CZIMER

Annyi bizony!

CZIRMOS

S azt mind a toronyból szedte össze az illető!

KÖTELES

Miből gondolja, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Abból, hogy kurátor volt.

Mind nevetnek.

KÓSA

Belép.

KÖTELES

Rögtön leül, és ír.

KÓSA

Előrejön, és szemléli a társaságot. Jó napot kívánok.

Nagy készséggel mind köszönnek, csak Köteles ír.

CZIRMOS

Tessék helyet foglalni, Kósa úr.

KÓSA

Köszönöm. *Leül.* Köteles úr mit ír?

CZIRMOS

Foglalást ír adóba. S kedvező bútor híján az árut írta fel, amit holnap a vásárra vittünk volna.

KÓSA

S Bodrogi úr hol van?

CZIRMOS

Elment vala szekeret fogadni, de bármelyik percben érkezhetik. Bár nem tudja, mire.

KÓSA

Köteles úr!

KÖTELES

Közben ültéből számolta a fazekakat, s úgy írt. Tessék.

KÓSA

Tetszik azt tudni, ugyebár, hogy Bodroginak én vagyok a házigazdája?

KÖTELES

Hogyne.

KÓSA

Hát kérem, két esztendeje lakik Bodrogi az én házamban. Ebben. S két esztendő alatt, még a mai napig nem fizetett egyetlen fillért sem nekem. Ha afféle ember volnék, én is megtehettem volna, hogy lefoglaltatom, amije Bodroginak van. Csakhogy én nem tettem.

KÖTELES

Nekem muszáj.

KÓSA

Csak meghalni muszáj, Köteles úr. Foglalni nem. Különösen ilyen esetben, amikor nemcsak az emberi érzület, hanem a közhasznú gazdálkodás is a foglalás ellen szól. Mert mi történik? Maga lefoglalja egy iparos honpolgár munkájának gyümölcsét. No mármost: a lefoglalt áru egy része, ide-oda vondozás közben, összetörik; s a többi részit pedig elkótyavetyélik. Holott máskülönben: Bodrogi holnap elvinné az egészet a vásárra, ott rendes áron eladná, s a pénzből az adóját kifizetné.

CZIMER

S ki a házbért is!

KÓSA

Hátranéz Czimerre. S az baj volna?

CZIMER

Ellenkezőleg!

KÖTELES

Alákanyarítja az írást, és feláll. Írja alá, Czirmos bácsi, ezt a jegyzőkönyvet!

CZIRMOS

Aláírja.

BODROGI

Belép, megnézi a gyülekezetet, de aztán szó nélkül s a társaság nagy várakozása közben szegre akasztja a kalapját; lassan előrejön az asztalig, s ott megáll. Adó?

KÖTELES

Adó. *Leszakítja a jegyzőkönyv másolatát, s átnyújtja Bodroginak.* Tessék! Nyolc napon belül fizethető. Különben nyolc nap után árverezünk.

BODROGI

Kezében tartja az írást, de bele sem néz. Foglalt is?

KÖTELES

Utasítás szerint.

BODROGI

Bútort?

KÖTELES

Nem. Az árut.

BODROGI

Leengedi az írást az asztra, küzdve magában kissé tétovázik, aztán a kályha felé megy. Czirmos bácsi, mért füstöl ez a kályha?

CZIRMOS

Keserviben.

BODROGI

Mért nem pofozza meg?

CZIRMOS

Nem ember.

BODROGI

Közben visszajött az asztrához, s ránéz Kötelesre. Czirmos bácsi, hozasson Köteles úrnak egy fiákert, hogy tudjon elmenni.

KÖTELES

Hóna alá kapja az irományokat.

CZIRMOS

Van neki állami fogatja.

KÖTELES

Igen, a Bodrogi úr adójából vettünk egyet. *Gyorsan kimegy.*

BODROGI

Leül az aszta mellé, vészterhes. Hogy van, Kósa úr?

KÓSA

Köszönöm.

BODROGI

Maga nem foglaltat?

KÓSA

Nem.

BODROGI

S mért ilyen kegyes?

KÓSA

Azért is, mert nincs mit foglalni.

BODROGI

Mutatja a két kezét. Itt van a két kezem, Kósa úr... Árvereztesse el!... Vagy nem éri meg a kétévi házbért?!...

KÓSA

Kedves Bodrogi úr! Szerencsére csupán Gumics úr és Czimer úr vannak itt, akik hallják a maga szavait. Mert ha idegen hallaná, azt gondolná nyilván, hogy én kegyetlen, hitvány ember vagyok, aki nap mint nap nyúzom magát a házbér miatt. Holott az igazság az, hogy mindig úgy kedveltem magát, mint szinte-szinte rokont.

CZIMER

Ez igaz.

GUMICS

Most is szinte-szinte kifizette Bodrogi helyett az adót.

KÓSA

Azt nem, kedves Gumics úr. De igenis azon gondolkoztam, hogy a házbér ügyit ne foglalással intézzük el, hanem más módon.

BODROGI

Szóval kirúg a lakásból?!

KÓSA

Téved, kedves Bodrogi úr. Mert ha én kirúgnám magát a lakásból, akkor odaveszne a kétévi házbér is. Én tehát itt hagyom, amíg fizet. S csak azután fog szépen elmenni.

BODROGI

Úriember!

KÓSA

Ámbár falun vagyunk, mégis fejlődni kell, kedves Bodrogi úr.

BODROGI

Igen, fejlődni... Nézze meg, Kósa úr, azt a nagy virágos kancsót: azt csináltam én, amikor nagy tervekkel idejöttem... S most nézze meg ezt a rakás egyet-más

fazekat: ezt csinálom most! Művészből iparos lettem... Fejlődött ennél valaki nagyobbat?!

KÓSA

Az egyik szép. A másik hasznos.

BODROGI

Hasznos... Czirmos bácsi, mi a hasznos?

CZIRMOS

Ami szép is, jó is.

BODROGI

Ami szép is, jó is... Úgy hangzik, mintha angyal muzsikálna, valahol messze... Fájdalmasan messze... *Mintha felébredne*. No, nem baj... Adjon egy cigarettát, Czirmos bácsi!

CZIRMOS

Egy sincs itthon, Bodrogi úr.

BODROGI

Gumics!

GUMICS

Nem szolgálhatok, mert nincs.

BODROGI

Czimer!

CZIMER

Ugyanaz, tökben.

BODROGI

Felugrik; kicsap belőle az indulat, amit eddig nehezen visszafojtott. Mit akartok itt?!

Gumics és Czimer döbbenve összenéznek.

GUMICS

Megbolondultál?! *Feláll.*

BODROGI

A hurkot lesitek, amit némelyek a nyakamba akarnak vetni?!... Hiszen jó barátok vagytok! Adtam nektek pénzt, italt, bizalmat... S én nem kértem semmit érte, csak most egy cigarettát!

CZIMER

Ember, hát nem érted, hogy nincs?!

GUMICS

Czimerhez. Hadd el. Gyere!

KÓSA

Feláll. Nem szeretném a jó barátok között megrontani a hangulatot. De később, ha egyedül lesz Bodrogi úr, még lenne valami mondanivalóm.

BODROGI

Bocsánat, Kósa úr. De itt a torkomban... valami keserű...

KÓSA

Értem én azt. *Czirmoshoz.* Czirmos bácsi, jöjjön egy kicsit velem.

Kósa és Czirmos kimennek.

BODROGI

Dúltan sétálni kezd, de hirtelen az asztali korsóból az egyik ivóedénybe vizet tölt, és iszik egy kortyot. A jó barátokra nem akkor van szükség, amikor mulatni kell... Hanem amikor bajban van az ember.

GUMICS

Nem az utolsó kenet ez a foglалás.

BODROGI

Ez nem, de a belső... Amikor az embernek a szívét foglalja le a reménytelenség. Akkor kellenének a jó barátok!

CZIMER

Hát itt vagyunk! Nem látod?

BODROGI

S mit akartok?

GUMICS

Ha szekérrel mész, én is szeretnék holnap veled menni a városba.

CZIMER

S nekem hozzál tíz karika cérnát és fekete zsinórt. Az árát aztán megadom.

BODROGI

Önzetlen barátaim! Isten veletek!

GUMICS

Isten veled.

CZIMER

Isten veled.

Nem is mozdulnak.

CZIRMOS

Belép; két összehorított tenyerében örömmel hoz valamit. Bodrogi úr!

BODROGI

Mi az? Madár?

CZIRMOS

Olyan madár, hogy füst az éneke. *Kinyitja a tenyerét.*

BODROGI

A Czirmos tenyeréből kivessz egy cigarettát.

CZIRMOS

Kósa úr küldte.

BODROGI

Csak ezt az egyet?

CZIRMOS

Nyilván úgy számította, hogy Bodrogi úrnak is csak egy szája van.

BODROGI

Közben mobón rágyújtott, s kedvesen szól oda Gumicsnak és Czimernek. Gólyák vagytok, vagy a barátaim? Hát üljetek le!

Gumics és Czimer leülnek.

CZIRMOS

Azt is mondá Kósa úr, hogy az adó ügyit megfordítandó, Bodrogi úr menjen el a jegyző úrhoz.

BODROGI

Jótáll értem Kósa úr?

CZIMER

Jótállunk mi! Ugye, Gumics?

GUMICS

Perszel!

BODROGI

Akkor gyertek!

Miközben nagy felbuzdulással indulnak.

Czirmos bácsi! Pontos leltárt a fazakakról! Holnap megyünk a vásárral!

CZIRMOS

Oda, oda.

Bodrogiek már éppen kilépnek az ajtón.

GUMICS

Visszadugja a fejét. És a kész lányokhoz!

CZIRMOS

Körütekint, és elővesz egy cigarettát a zsebéből: megnézegeti, megszagolja, és nagy élvezettel rágyújt.

BOGYÓ

Csendesen kinyitja az ajtót, s mint egy csillogó madár, bekukucskál; aztán beugrik az ajtón, s riadtan és lelkendezve megáll, mintha üldözték volna. Hjjaj, Istenem!...

CZIRMOS

Háttal állt az ajtónak; a hangra megfordul, és pillogtatva nézi Bogyót, mintha nem volna hibetű, amit lát; és közben aprókat és sűrűn szippant a cigarettából.

BOGYÓ

Evvel kell bezárni az ajtót? *Beakasztja az ajtón lévő vaskampót.*

CZIRMOS

Megindul Bogyó felé.

BOGYÓ

Utánözze Czirmost; sűrűn pillogat Czirmosra, s aprókat szippant.

CZIRMOS

Gyöngéden megérintgeti Bogyót, s vizsgálva nézi az arcát. Ez kicsoda?...

BOGYÓ

Üldözött vagyok. Dugjon el!

CZIRMOS

S ki üldözi az ilyen tavaszi madarat télen?

BOGYÓ

Előbb dugjon el, mert az étetemmel játszom! De gyorsan! Egy perc is késő! *Tekinget körül, hogy hova rejtőzhetnék.*

CZIRMOS

Akkor az ágyba hamar! A takaró alá!

BOGYÓ

Ott rossz, mert pihenni sem lehet.

CZIRMOS

Az asztal alá, mint a morzsa!

BOGYÓ

Már előbbre jött, s kutat. Ott a kutya megeszen!

CZIRMOS

Az asztalnál eloltja a cigarettát. Akkor repüljön fel, oda a sarokba! *Mutatja.* Ott van egy fecskéfészek!

BOGYÓ

A nagy virágos kancsót nézegeti, s beletekint. Ebben mi van?

CZIRMOS

Abban álom, eltemetve. S egy kicsi szalma.

BOGYÓ

Jöjjön ide hamar!

CZIRMOS

Megindul s fut.

BOGYÓ

Ölelje meg a derekamot!

CZIRMOS

Igenis. *Átöleli a Bogyó derekát.*

BOGYÓ

S tegyen belé a kancsóba!

CZIRMOS

Felemeli Bogyót, s beleteszi a kancsóba.

BOGYÓ

Itt jó lesz... *Alámerül a kancsóban, s felbukkan.* Kitűnő jó lesz itt!

CZIRMOS

Ne vegyem ki?

BOGYÓ

Nel

CZIRMOS

De ismét visszateszem.

BOGYÓ

Most nem játszodhatunk, amikor ilyen szerencsétlen az én sorsom... Mondtam, hogy üldözött vagyok.

CZIRMOS

Óh, szegény! S honnét üldözték el?

BOGYÓ

Csak innét az udvarból, Kósa úréktól.

CZIRMOS

S oda miképpen került?

BOGYÓ

Eljöttünk, hogy Kósa urat a neve napján felköszöntsük. A tegnap jöttünk el, a szomszéd faluból. Négyen! S az este fel is köszöntöttük Kósa urat, s azután nagy beszédben voltunk. Ma is folytattuk a nagy beszédet, s abból lett egy terv. De amikor meglett a terv, akkor nekem azt mondták, hogy takarodjam haza. Egyedül, gyalog! Ebben az irtóztató télben, amikor minden lépésre van egy éhes farkas az úton!...

CZIRMOS

El akarták tenni magát láb alól?

BOGYÓ

El.

CZIRMOS

Bizonyosan féltették magától a tervet.

BOGYÓ

Úgy gondolom, hogy igen. Mert azt mondták, azt én hallottam, hogy amikor az ember szalmát akar adni valakinek, akkor nem szabad mutatni neki a sarjút.

CZIRMOS

S kinek akarnak szalmát adni?

BOGYÓ

Bodrogi úrnak.

CZIRMOS

S milyen szalmát?

BOGYÓ

Régit.

CZIRMOS

S meg akarják Bodrogi úrral etetni?

BOGYÓ

Igen!... Azt akarják, hogy szívvel-lélekkel megegye.

BODROGI

Be akar jönni, de mivel az ajtó be van zárva, az öklével dörömböl rajta.

CZIRMOS

Ki az?

BODROGI

Bodrogi!

CZIRMOS

Nyitom! *Gyorsan Bogyóhoz, inti is.* Rejtőzzék el, mint a szellem!

BOGYÓ

Alámerül a kancsóban.

CZIRMOS

Kinyitja az ajtót.

BODROGI

Belép; rosszkedvű, hol ingerlékeny, hol világfájdalmas. Miért zárja bé az ajtót? Fél talán, hogy elviszik az ördögök?

CZIRMOS

Ha az ördögök nem is, de az adósságkérők könnyen. S mivel az ajtón kívül is kapnak annyi pénzt tőlünk, mint idebé a házban, úgy gondolám, hogy bézárom az ajtót.

BODROGI

Most már bé is lehet falazni, hadd rothadjunk ide... *Leül az asztal mellé, a kalapját fáradtan maga mellé teszi; s lógatja a fejét.*

CZIRMOS

Egy kicsit még várjunk a rothadással. Hadd legyen itt Gumics úr és Czimer úr is, velünk.

BODROGI

Elriadott azoktól még a jegyző is.

CZIRMOS

Nem adott az adóra halasztást?

BODROGI

Nem.

CZIRMOS

Akkor nem viszünk fazakat a vásárra.

BODROGI

Nem.

CZIRMOS

Meglehet, hogy útközben a szekérrel valahol bédőltünk volna az árokba. Akkor a sok fazék miszlikbe ment volna, s nekünk kezünk-lábunk nyomorodott volna meg. Így pedig veszedelem nélkül leszünk szeretett otthonunkban, s várjuk a szerencsés fordulatot.

BODROGI

Milyen balga ember maga, Czirmos bácsi! Teli vagyunk adóssággal, tartozunk kétesztendei házbérrel, munkánk gyümölcsét adóba lefoglalták... S maga szerencsés fordulatról beszél...

CZIRMOS

Mi jöhet a béborult este után? Nem a hajnali fordulat?!

BODROGI

A sötét éjfé.

CZIRMOS

Akkor is van csillag!

BODROGI

Hejh, öreg Czirmos... Ha maga belélátna az én szívembe!...

CZIRMOS

Tudom én, hogy maga nem ebbe a gyártmányos világba való, de maga akart meghonosodni benne. Igaz-e?

BODROGI

Azért, hogy meg tudjunk élni! S lehetőleg jól.

CZIRMOS

A virágos úton boldog lehetett volna, de maga gazdag akart lenni, a gyártmányokkal!

BODROGI

Nem érti?! Alkalmazkodtam!

CZIRMOS

Igen: a sárhoz, a világhoz... Csakhogy nem a világhoz kell alkalmazkodni, hanem az Istenhez.

BODROGI

Hol van?

CZIRMOS

Az Isten?

BODROGI

Öhöm.

CZIRMOS

A lélek mezején van egy csipkebokor. A maga lelke mezején is! Ha keresi, abban megtalálja.

Kopogtatnak az ajtón. Elöl Piroška s utána Petke belép.

PIROSKA

Jó napot kívánok.

CZIRMOS

Mi tetszik?

PIROSKA

Meg akarjuk tekinteni a házat, mert eladó.

CZIRMOS

Menjenek Kósa úrhoz. Itt lakik az udvarban.

PETKE

Éppen tőle jövünk.

CZIRMOS

Akkor nézzék, ahogy tudják.

Piroška és Petke nézegetik a falakat. Bodrogit, aki egykedvűen ül az asztal mellett, több ízben is szemügyre veszik, különösen Piroška.

PIROSKA

Egy-egy repedés van a falon.

PETKE

Vékony.

PIROSKA

Ez a fal vékony?!

PETKE

Nem a fal, hanem a repedés.

PIROSKA

Hát akkor beszélj úgy!

CZIRMOS

Nekünk Kósa úr nem mondta, hogy eladná.

PIROSKA

Most határozta el, hogy a neve napján felköszöntöttük.

PETKE

Czirmoshoz. S hova mennek lakni, ha Kósa úr a fejük fölül eladja a házat?

CZIRMOS

Perzsiába.

PIROSKA

Petkéhez. Az hol van?

PETKE

Valahol előttük. Nem hallod?

PIROSKA

No, akkor menjünk! *Bodrogi előtt, az arcába nézve.* Köszönjük szépen.

BODROGI

Gondolataiból felmerülve. Tessék?!

PIROSKA

Köszönjük szépen a szíves türelmet.

BODROGI

Nincs mit.

PIROSKA

Petkéhez. Gyere, Zsiga!

PETKE

Ha nem szólasz, örökre itt maradtam volna.

Piroska és Petke kimennek.

CZIRMOS

Nem ijedünk meg Kósa úrtól.

BODROGI

Nem. Csak elmegyünk.

CZIRMOS

Dehogy megyünk!

BODROGI

Utánozva Czirmost, de keserűen. Jobb lesz, ha elmegyünk, mert reánk omlik a háztető, s akkor a sok fazék miszlikbe megy, s nekünk kezünk-lábunk nyomorodik meg!... *Int Czirmosnak.* Jöjjön ide!

CZIRMOS

Odamegy. No.

BODROGI

Velem tart-e, ha el kell innét menni?

CZIRMOS

Magával, s maga is velem.

BODROGI

Ölelő mozdulattal lehúzza magához Czirmosnak a fejét. Öreg csont... Ebben a nyomorúságban csak egy igaz találatott: maga!

CZIRMOS

Lesznek még... Igaz lelkek is lesznek... S lesz egy angyali szellem is.

BODROGI

Angyali szellem?!

CZIRMOS

Bizony.

Kopogtatnak az ajtón, s egymás után belép a három fazekas: Asztalos, Kovács és Szabó. Jó napot köszönnek, s nagyon hivatalosan viselik magukat.

CZIRMOS

Adjon az Isten a kolléga uraknak is.

ASZTALOS

Bodrogi úrral kívánnánk beszélni.

BODROGI

Feláll. Tessék.

ASZTALOS

Régtől fogva beszélgetjük így egymás között, hogy egyszer eljövünk Bodrogi úrhoz, s megmondjuk, amit meg kell mondani.

BODROGI

Mit?

ASZTALOS

Jobban szeretnénk hízelgőt mondani.

KOVÁCS

Belevág. Azt, hogy Bodrogi úr elsilányította a fazakas mesterséget. Rossz árut állít elé, s emiatt a vevők minket ócsárolnak, mivel az edényeken nincsen feltüntetve, hogy azokat ki gyártotta.

SZABÓ

Bodrogi úr a „B” betűjét égesse arra rá, amit maga gyárt!

BODROGI

Forr. S az mért nem jó, amit én csinállok?

ASZTALOS

Engedelemmel legyen mondva, igen vásári.

BODROGI

Elveszti a türelmét. Tessék innét kimenni!

CZIRMOS

Közbelép. Nem úgy, nem!... *Bodrogához.* Bodrogi úr üljön le!

BODROGI

A következő szavak alatt nehezen az asztalhoz ül, háttal a társaságnak.

CZIRMOS

A fazekasokhoz. Mi pedig értsük meg egymást. Ezen utolsó alkalommal. S búcsúzzunk úgy, ahogy a mi tisztos iparunk megkívánja.

SZABÓ

Maguk elmennek innét?

CZIRMOS

Mi nem megyünk el innét, hanem a minisztérium készített egy új szabályzatot, az összes mesterségek dolgában. Ennek a szabályzatnak az első paragrafusa azt írja elé, hogy senki ebben az országban olyan mesterséget nem folytathat, ami az ő nevével ellentétes.

ASZTALOS

Hogy értsük ezt?

CZIRMOS

Ezt úgy kell érteni, hogy akit például Asztalosnak hívnak, az nem lehet fazakas, hanem csak asztalos.

ASZTALOS

Hát engem Asztalosnak hívnak!

CZIRMOS

Tudom.

KOVÁCS

S engem Kovácsnak!

CZIRMOS

Azt is tudom.

SZABÓ

Engem pedig Szabónak!

CZIRMOS

Arról én nem tehetek.

A három fazekas döbbenve nézi egymást.

ASZTALOS

Hát akkor mi egyelőre nem mondunk többet.

A három fazekas jó napot köszön, s meghervadva kimegy.

BODROGI

A „szabályzat” hallatára megfordult volt a széken s nagy érdeklődéssel figyelt. Czirmos bácsi! Csakugyan készült ilyen szabályzat?

CZIRMOS

Nem hiszem, mert igen bölcs dolog lett volna.

BODROGI

Hát akkor maga honnét találta ki?

CZIRMOS

Nekem súgta az angyali szellem.

BODROGI

Eddig csak kínlódtunk... De most, úgy látszik, meg is bolondulunk!

CZIRMOS

Nem hiszi?

BODROGI

Nem.

CZIRMOS

No, akkor várjon... *Odamegy a virágos kancsóhoz, s megkopogtatja.* Angyali szellem! Mondj valamit Bodrogi úrnak!

BOGYÓ

A korszóból, síri hangon. „Imádkozzál és dolgozzál!”

BODROGI

Ijedten feláll, s megzavarodva. Ez micsoda?!

CZIRMOS

Jelenj meg, angyali szellem!

BOGYÓ

Kiemelkedik a kancsóból.

BODROGI

Ez kicsoda?!

CZIRMOS

Éva a Paradicsomból.

BOGYÓ

Szegény üldözött vagyok.

CZIRMOS

Itt volt Kósa úrnál, vendégségben, a rokonaival. Onnét elűzték, s nálunk menedéket talált. Én tettem belé a kancsóba, nehogy megtalálják.

BODROGI

Menedéket talált... *Nézi Bogyót, aztán emeltebb hangon Czirmoshoz.* Menedékhely az én lakásom?

BOGYÓ

Én Bodrogi úrnak hasznára leszek.

BODROGI

Egyre ingerültebb lesz: Czirmoshoz. Hát menedékhely az én lakásom?!

CZIRMOS

Tessék megérteni: a javunkra lesz!

BODROGI

Mi vagyok én?! Szamár, akire mindenki rárakhatja a maga terhét vagy virágát?!...
Takarítsa ki innét ezt a leányt!

BOGYÓ

Csakhogy én nem megyek!

BODROGI

Nem megy?!

BOGYÓ

Nem.

CZIRMOS

A zsebéből elővesz egy cigarettát, s kedvesen Bodrogizhoz. Gyújtson rá! Bodrogi szájába teszi a cigarettát, s meg is gyújtja neki.

BOGYÓ

Látva, hogy Bodrogi a cigarettára megenyhült. Hát akkor mégis elmegyek... Czirmos bácsi, vegyen ki innét!

BODROGI

Megenyhülve, barátságosan Bogyóhoz. Nem érzi ott jól magát?

BOGYÓ

Igen, de Bodrogi úr olyan hervasztó módon rám kiabált!

BODROGI

Maradjon csak ott, s ne hervadjon... Elég, ha engemet lehervasztott a világ...

CZIRMOS

Bodrogizhoz. Ne tessék búsulni! Felágaskodunk ismét, mint tavasszal a kecske, a rügy után.

BODROGI

Tél van, öreg... Most szalma sincs a kecskének, nemhogy rügy.

BOGYÓ

Szalma van!

CZIRMOS

S Kósa úr el is hozza nekünk.

BODROGI

Igaz: Kósa úr! Szóljon neki, hogy most egyedül vagyok.

CZIRMOS

Szólok neki. *Kimegy.*

Bodrogi és Bogyó kétszer is egymásra néznek, de nem mondják ki, amit gondolnak.

BODROGI

Magát hogy hívják?

BOGYÓ

Bogyó.

BODROGI

S mióta van ebben a kancsóban?

BOGYÓ

Amikor Bodrogi úr elment a barátjaival a jegyző úrhoz, akkor jöttem.

BODROGI

Attól kezdve mindent hallott?

BOGYÓ

Igen. Mindent.

BODROGI

Szégycelli magát az ember, amikor a nyomorúságát idegen is hallja. S a tetejében ezek a fazakas emberek a szívembe is belészúrtak!... Ez fáj a legjobban...

BOGYÓ

Amikor azt mondták, hogy igen vásári, amit Bodrogi úr gyárt?

BODROGI

Igen, amikor azt mondták... Mert abban a percben nem ők vádoltak engem, hanem egy lángoló kísértet a múltból: a fiatal Bodrogi... Akinek hite volt és vágya volt, hogy szépet alkosson!... Ő vádolta ezt a mostanit, aki vásári portékát gyárt.

BOGYÓ

Biztatta valaki, hogy ilyent gyártson?

BODROGI

A számító ész.

BOGYÓ

Rosszul tette.

BODROGI

Olyan akartam lenni, amilyent kíván a világ: „hasznos” tagja a társadalomnak, gazdag ember, tekintélyes ember! Alkalmazkodtam, hogy érvényesülni tudjak!

Kiraboltam magamat, mint egy tolvaj! S most itt állok üres kút gyanánt, akibe beléköpnek az emberek!...

BOGYÓ

Kezdje újra!

BODROGI

Csakhogy eldugult a forrás, ami táplálta a kutat. S ahhoz csoda kéne, hogy a forrás elé tudjon buggyanni ismét.

BOGYÓ

Egyszer még eljöhet.

BODROGI

A csoda?

Künn lábak dobognak.

BOGYÓ

Ha!

BODROGI

Fülel, s védelmezőn Bogyóhoz. Vigyázzon!

BOGYÓ

Titkoljon engem! *Alámerül a kancsóban.*

Kósa és Czirmos belép.

KÓSA

Egyedül van, Bodrogi úr?

BODROGI

Nem. A reménytelenséggel... Foglaljon helyet, Kósa úr.

KÓSA

Köszönöm. *Leül.*

BODROGI

Hallom, el akarja adni ezt a fazék-istállót.

KÓSA

Ezt a házat-e? Hát eladom, mert úgy sincs belőle semmi hasznom. Maga sem fizetett valami sokat, amióta itt lakik. Úgy tudom, semmit.

BODROGI

Annyit. Kósával szemben leül.

CZIRMOS

Ha nem vagyunk olyan ügyesek, hogy a semmiből is tudjunk fizetni, akkor valami egyebet kéne kitalálni.

KÓSA

Czirmosra néz. Mit? Nem mondaná meg?

CZIRMOS

Ha én volnék a tehetősebb, észben is, akkor nem szorongatnám Kósa urat.

KÓSA

Nehéz dolog.

CZIRMOS

Nagy észet kíván, annyi bizonyos.

KÓSA

Egyvalami volna. Talántán...

CZIRMOS

Egyvalami elég!

KÓSA

Bodrogi úr házasodjék meg!

BODROGI

Meglepődve. Tessék?!

CZIRMOS

A nagy virágos kancsó felé néz, aztán nagy érdeklődéssel odamegy az asztalhoz, és leül.

KÓSA

A Bodrogi szemébe. Azt mondtam, hogy házasodjék meg. Vegyen el egy jó módú hajadont, rendes hozománnyal! Abból fizesse ki az adósságait, s a megmaradt pénzzel kezdje újra az életet.

BODROGI

Keserűen elneveti magát. Balga terv ez, Kósa úr...

CZIRMOS

Várjunk, várjunk!

KÓSA

Mért volna balga?

BODROGI

Először azért, mert immár az uraknak nem vagyok úr; s a parasztnak nem vagyok paraszt. Hol találnék hát feleséget? A bokorban?

KÓSA

Nekem volna egy jelöltem.

CZIRMOS

Éljen, éljen!

BODROGI

Tán nem maga, Czirmos bácsi?

KÓSA

A házasság szentség, Bodrogi úr... Arról csak komolyan szabad beszélni, lévén a jelen esetben hasznos és szükséges is.

CZIRMOS

Ismét a virágos kancsó felé tekint, s aztán. A jelölt kicsoda?

KÓSA

Egy gazdag hajadon a szomszéd faluból.

CZIRMOS

Jelenleg hol van?

KÓSA

Jelenleg itt az én házamban, mint megbecsült vendégem.

CZIRMOS

A kancsó felé vet egy pillantást, aztán izgalomban egy kicsit felemelkedik. Ebben a házban, ahol ülünk?!

KÓSA

Mondom, hogy az enyimben. *Kifelé mutat.* Ott az udvariban.

CZIRMOS

Hirtelen elernyedve. A szalmát én nem szeretem.

BODROGI

Legyint Czirmos felé, hogy ne kotyogjon számárságokat; s Kósához. S a jelöltet hogy hívják?

KÓSA

Bagi Teréz.

BODROGI

Fanyarul. Nem üsmerem.

CZIRMOS

Feláll, s elítélő módon. Én sem.

KÓSA

Ha elvileg hajlandó Bodrogi úr, akkor én bémutatom.

CZIRMOS

Odaszól. Hány esztendő?

KÓSA

Mint hajdon, már érett személy. Azonban módfelett eszes, ami többet ér a mulandó szépségnél. Különösen egy olyan ember mellett, akinek a foglalkozásához nemcsak szakértelem kell, hanem üzleti szellem is. Ennek pedig az én jelöltem tulajdonában van. S azonkívül tekintélyes hozománnyal rendelkezik, ami viszont arra is jó, hogy az ő csekély testi hibáját elhomályosítsa.

CZIRMOS

Süketnéma?

KÓSA

Feddőleg néz oda Czirmosra. Mondtam, hogy a házasság komoly dolog!

BODROGI

Nem komolyabb talán, mint a süketnémaság.

KÓSA

Feláll. Hát mit mondjak az illetőnek?

BODROGI

Kérdőleg Czirmosra néz.

CZIRMOS

Felelet gyanánt teljesen elfordul.

KÓSA

Én Bodrogi urat kérdeztem!

BODROGI

Gondolkozási időt kérek.

KÓSA

Hát akkor gondolja meg jól. S aztán üzenjen átal.

BODROGI

Jó.

KÓSA

Várom az üzenetet. *Kimegy.*

Bodrogi és Czirmos kérdőleg nézik egymást.

BODROGI

Int a fejével Czirmosnak, hogy szóljon.

CZIRMOS

Kérdezzük meg a szellemet!

BODROGI

A kancsó felé szól. Bogyó!

BOGYÓ

Kiemelkedik a kancsóból. Tessék!

BODROGI

Üsmeri maga Bagi Teréz hajadont?

BOGYÓ

Üsmerem, mert onokanéném. Amióta apám meghalt, ott lakom náluk. Inasa vagyok!

BODROGI

Milyen az az illető Bagi Teréz?

BOGYÓ

Esze van.

BODROGI

S mennyi idős?

BOGYÓ

Nem olyan vén.

BODROGI

S testileg mi hibája van?

BOGYÓ

Biccent egy kicsit, a nyelvivel is.

BODROGI

S hát még mivel?

BOGYÓ

Még a jobb lábával.

CZIRMOS

Már látom, hogy az enyim lesz!

Künn lábdobogás.

BOGYÓ

Füfel. Valaki jó!

BODROGI

Int Bogyónak, hogy merüljön el.

BOGYÓ

A kancsóban alámerül.

Gumics és Czimer belépnek.

CZIRMOS

No, itt vadnak a napnyugoti bölcsek!

BODROGI

Üljetek le! Nagy dologban kell dönteni.

Gumics és Czimer gyorsan leülnek; nagy készség az arcukon.

GUMICS

Miről van szó?

BODROGI

Sétálva kezd, de aztán szembefordul a barátaival. Hát arról van szó, hogy ebből a gyalázatos helyzetből miképpen lehetne nekem... Figyeltek?

GUMICS

Igen, igen.

BODROGI

Jaj, hogy utálom magamat...

CZIRMOS

Nyögje ki már!

BODROGI

Kósa úr egy leányt szerzett nekem. Öreg, testileg hibás. De gazdag! Azt akarja, hogy vegyem el feleségül. Vagyis fazék helyett magamat vigyem a vásárra. Erről van szó.

GUMICS

Vedd el!

CZIMER

De tüstént!

BODROGI

És maga mit szól, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Az a szokás, hogy a fát, mielőtt levágják, azelőtt megnézik.

BODROGI

Szóval nézzük meg?

CZIRMOS

De fejsze nélkül!

BODROGI

Hát akkor menjen átal Kósa úrhoz, s mondja meg neki, hogy szívesen látom őket.

CZIRMOS

Isten legyen velünk... *Kimegy.*

BODROGI

Ismét sétálva, magának. Hunyd bé a szemedet, hogy ne lássad, mit csinálsz... Ha már nem tudod másképpen újra kezdeni az életet, mert gyáva vagy... S meghalni sem tudsz, mert ahhoz is gyáva vagy... *Hirtelen megáll, s szembe a barátaival.* Utállak titeket is!

GUMICS

Az ember nem szereti az orvosságot.

CZIRMOS

Gyorsan belép; az ajtót nyitva hagyja. Jőnek! Vonulnak!... *Az ajtó és az asztal között megáll, fogadásra készen.*

BODROGI

Nagyon csúf, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Isten teremtette.

Kósa belép, jobbján vezeti Terézt. Utánuk Petke és Piroska. Ahogy belépnek, Gumics és Czirmos is feláll.

KÓSA

Miután mind megálltak, a nagy várakozásban Bodrogira mutat. Bodrogi Antal úr! Terézre mutat. Bagi Teréz hajadon!

TERÉZ

Miközben kezet fog Bodrogival. Örvendek a szerencsémnek.

KÓSA

Folytatja a bemutatást. Czimer úr és Gumics úr... Ezek itt Petke Zsigmond és a felesége, Piroska.

Ezek nem fognak kezet, csak meghajolnak.

BODROGI

Kérem, foglaljanak helyet.

Teréz és Piroska az asztal hosszabbik oldalához ülnek. Kósa és Petke a rövidhez. Bodrogi szemben áll Terézzel és Piroskával, Czimer és Gumics ezeknek a háta mögött; Czirmos pedig a kályha mellett.

PIROSKA

Mikor a szíves kínálás elhangzik. Nagyon szépen köszönjük a szíves fogadást.

BODROGI

Piroskához. Maguk akarják megvenni ezt a házat, ugye?

PIROSKA

Mi csak szíves nézők voltunk, mert Teréz barátném venné meg, akivel otthon szomszédosok vagyunk.

BODROGI

Értem. Kis szünet.

KÓSA

Hát kedves Bodrogi úr! Mindenekelőtt köszönetemet óhajtom kifejezni, úgy az én kedves vendégeim, mint a magam nevében. Azért a szíves fogadtatásért, melyben minket, ez első alkalommal, szerencsétlen szíveskedik.

BODROGI

Örömömre szolgálna, ha jól éreznék magukat.

PIROSKA

Köszönjük szépen.

KÓSA

Régen ismerem Terézt, s így bátorsággal kérdezhetem meg tőle, ezen nyílt alkalommal, hogy hajlandó volna-e közelebbi ismeretségbe szövődni Bodrogi úrral. Hajadon lévén, ellenvetése nincs, mivel Bodrogi úrnak jó híret hallotta; s mivel némelyek azt is beszélnek, hogy Bodrogi úr szeretne megházasodni. Igen helyes volna, ha ezen ismeretség örömeiben most már együtt foglalkoznának a házasság gondolatával. Emlékeztvén az isteni parancsolatra is, mely szerint az emberi nemnek sokasodni és szaporodni kell.

CZIRMOS

Nekünk nem lehet szaporodni, mert olyan szegények vagyunk, hogy nem tudunk tejet adni a gyermekeknek.

KÓSA

Kedves kötelességünknek érezzük, hogy mi, minden tekintetben, fundamentumra építsük a házasságot. Jelen esetben erre módunk is van, mivel Teréznek meglehetősen vagyon áll rendelkezésére. *Teréz felé.* Ugye, helyesen mondom?

TERÉZ

Megerősítem.

KÓSA

A becsület lévén mindennek a lelke, nem akarjuk eltitkolni azt sem, hogy Teréznek valami csekély beszédhibája van.

TERÉZ

Nem mindig.

KÓSA

És kevéske módon biccent is a bal lábával.

TERÉZ

A jobbal, a jobbal.

KÓSA

Mutassa bé, hogy ugyan jó szem kell, amelyik észreveszi.

TERÉZ

Kimegy az asztal elé, s ott bicceget fel és alá járkal, amit mindenki rettentő komolyan néz.

KÓSA

Miközben Teréz a járását mutatja be. Gyaloglásnál mindenkit elhagy! S felfelé hágóra mindenki szuszogós lesz már, amikor neki még meg sem kottyant a járás... De ami valószínű csoda, táncban leveri az egész ifjúságot!

CZIRMOS

Előbbre jön, úgy nézi a mutatóvályt. S fára mászni tud-e?

TERÉZ

Megáll. Még jegenyefára is. Visszaül a helyére.

BODROGI

Udvariasan. Hát kérem szépen... Valóban...

KÓSA

No, ugye?!

BODROGI

Köszönöm Kósa úrnak minden jóindulatát.

KÓSA

Hát akkor én azt javasolnám, hogy tűzzenek ki egy napot, amelyen Bodrogi úr elmenne a szülőkhöz, megkérni tőlük a hajadon kezét. Ez alkalmul szolgálna arra is, hogy a hozomány dolgát eligazítsák.

PIROSKA

Jó lesz, jó!

KÓSA

Ha ebben megegyeznek, akkor nekem a házbér elérkezik. Továbbmenőleg pedig az adóterhet én eligazítom, hogy Bodrogi urat ne nyomja a gond ezekben a szépreményű napokban.

PIROSKA

Ez a Kósa úr atya helyett atya.

KÓSA

Ilyenformán, kedves Bodrogi úr, mikor tenne eleget a tisztesség kívánalmának?

BODROGI

Nem kéne elsietni a dolgot.

PIROSKA

Legjobb lenne holnapután. Éppen vasárnap van.

BODROGI

Az közel van.

KÓSA

Hadd legyen meg.

PETKE

Melegiben, melegiben.

BODROGI

Szorong. Talán még várjunk.

KÓSA

Azt egyet se!

BODROGI

Utolsó reménységgel. Maga mit szól, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Bízzuk a felsőbb hatalmakra.

KÓSA

Hogyhogy?

CZIRMOS

Úgy, hogy megkérdezzük a szellemet.

Mind meglepődnek.

BODROGI

A szellem szavának én is alávetem magamat.

KÓSA

Terézhez. Vessük mi is alája?

TERÉZ

Vessük, vessük.

KÓSA

Czirmoshoz. Hát akkor jöhet a szellem.

CZIRMOS

Előrejön a többiek elé, s magába szállva egyediül áll.

Feszült csend, nagy várakozás.

CZIRMOS

Angyali szellem, mondd meg nekünk, hogy Bodrogi úr megkérje-e Bagi Teréz hajadonnak a kezét?

BOGYÓ

Síri hangon a kancsóból. Igen.

CZIRMOS

S ezen célból mikor jelenjék meg a szülői háznál?

BOGYÓ

Szilveszter este.

Már mindenki előregörnyedve ámul.

CZIRMOS

Angyali szellem, óhajtasz-e még valamit mondani nekünk, tanítván minket?

BOGYÓ

Igen.

CZIRMOS

Áhítatos csendben várjuk szavadot. *Fél térdre ereszkedik, s közben int a többieknek, hogy csinálják utána.*

Mindenki fél térdre ereszkedik, s előregörnyed.

BOGYÓ

Lassan kiemelkedik a kancsóból, a feje és a válla tele van szalmával.

Senki sem mozdul, csak megilletődve pislog Bogyó felé.

BOGYÓ

Lassan és egyre vidámabban mondja.

Én az óhajtásnak, ím, eleget tettem:
Öreg hajadonnak ifjú párt szereztem!
De aki így akar boldog s okos lenni:
Annak a fejemen szalmát hoztam enni.

Függöny

Második felvonás

Színbehely: szoba a Bagi házában, ki Bodrogival szomszédos községben lakik. Legalább ötvenéves, fából épített jómódú házában van ez a szoba. Barnára edződött gerendázata van, de a padlója a gondos és a gyakori mosás folytán világosabb. Az ajtók, az ablakfák, a székek és a karos pad színe szürkésbe hajló kék szín, amely nem egyenletesen már halványra kopott.

A szemben lévő hátsó falon két függönyös ablak van. A két ablak között, pontosan a fal közepén, ott áll egy karos pad, melynek nagy basa és olyan széles fedele van, hogy rajta kényelmesen elfér egy fekvő ember. A karos padtól balra, majdnem a fal végén, ajtó nyílik, melyen a kívülről való bejárás történik. A padtól jobbra, a hátsó és a jobb fal sarkát keresztbe állított almáriom foglalja el. Halványkék színű festésén látszik, hogy a többi bútoroknál későbbi szerzemény. Az almáriom tetején egy sor birsalma áll, s a birsalmator mögött régi korszakban hatalmas nárciszok, mint jól sikerült művirág.

A bal oldali fal mellett, kissé túl a közepén, négy lábú nagy románcozott kályha áll, melynek két sütője is van. A kályha csöve, úgy egy méter magasságban, átmegy a falon a másik szobába. Innét a kályhán, majdnem egészen a fal elején, ajtó nyílik, mely átvezet a szomszéd szobába.

A szoba közepén régi, négyzetű és nagyocská asztal áll, mely most le van terítve varrottas abrosszal. Az asztalon egy literes metszett üvegben aranyló bor s mellette poharak. Az asztal mellett négy régi szék, támlás és faragott székek. Az asztal fölött díszes és láncos lámpa.

Négy kicsi szék is van a szobában, melyek a nagy székek fiai. Ezekből kettő a kályha oldalán áll, kettő pedig a karos pad két végénél.

Olcsó levonatban, de mutatós rámban egy Szűz Mária-kép függ a karos pad fölött, fent a két ablak között.

Idő: szilveszter este. Hideg tél van és nagy hó.

Amikor a függöny felmegy, a lámpa ég a szobában, és a csend nyomasztó. A színen lévők helyzete is a hosszú és a hiábavaló várakozást mutatja. Nevezetesen Zelma a karos padon alszik, egy tarka párnán, arccal kifelé fordulva. Piroška a Zelma lábánál a padon üldögél, és mellére ejtegetett fejjel szundikál. A cigány pedig a kályha mellett bóbiskol a kicsi széken, kezében a klánétával.

PETKE

Ül az asztal mellett, tenyerébe támasztott fejjel, s mozdulatlanul bámul belé a csendbe, ki tudja, mióta. Kicsi idő múlva fölmerül magából, s akkor egyenként és sorjában megnézi az alvókat. Utána bort tölt a poharába, és iszik. Majd ismét tüzetesen megnézi az alvókat. S akkor, hirtelen elhatározással, lassan feláll, és óvatosan kihúzza az alvó cigány kezéből a klánétát. Aztán megtörli a klánéta száját és a magáét, a szájába illeszti a klánétát, a két arca felfújódik, s a szerszám egyszerre nagyot visít. Gyorsan már vissza is adja a felriadt cigánynak a szerszámot, s úgy viselkedik, mintha semmit sem tett volna.

A visításra úgy ugranak fel az alvók, mint a veszedelem. Piroškát hátulról térdre is lendíti Zelma, ahogy felugrik. Bagi is beüti magát a másik szobából.

ZELMA

A szeme összevissza ugrál. Megjött?... Megjött?!...

PIROSKA

Hol van?... Hol van?!

ZELMA

Megérkezett?

PETKE

Kicsoda?

ZELMA

Hát ki? Bodrogi!

PETKE

Ide még nem.

ZELMA

Hát akkor ki rikoltott akkorát?!

CIGÁNY

Ez a klánéta, kérem szépen, asszonság.

ZELMA

Bosszús indulattal. Az a klánéta?... Te nyavalyás!

CIGÁNY

Én bizonisten nem fújtam... No hát!

ZELMA

Hát akkor miképpen visított akkorát?!

BAGI

Bizonyosan valaki a farkára lépett.

ZELMA

A cigányhoz. Te nyavalyás! Takarodj ki ebből a házból! S fuvints másoknak olyan hegyeset! Akik a sírban fekszenek, azoknak!... Egy-kettő! Kifelé!

PIROSKA

Vidd az irhádót!

PETKE

Én fújtam azt a hegyeset. No!

PIROSKA

Petkéhez. Akkor te is elmehetsz. Úgy sincs ott szerencse, ahol egyszer jelen vagy.

PETKE

Feláll, s a cigányhoz. Gyere velem! Csinálunk mi Bodrogi nélkül is olyan szilvesztert, ketten a kocsmában, hogy még a csillagok is keresztbe állnak... Gyere! *Petke és a cigány kimennek.*

ZELMA

Bagihoz. S hát maga, vénember? Hol volt idáig?

BAGI

Üldögéltem benn a másik szobában, Terézzel együtt. Ő sírt, s én nem.

ZELMA

Teréz ne sírjon! Nem Bodrogiból áll a világ... S maga ne üldögéljen, hanem csináljon valamit!

BAGI

Mit csináljak?

ZELMA

Nézze meg az óráját.

BAGI

Órát vesz ki a zsebéből, s megnézi. Kilenc.

ZELMA

Piroskához. Hányra mondták volt Bodrogiék, hogy idejőnek?

PIROSKA

Ötre, délután.

ZELMA

Eleget vártunk... Öttől kilencig... Nem messiás Bodrogi!... Többet nem várunk... Fekszünk le! Vénember, zárja bé az ajtót!

BAGI

Én ötkor is bezártam volna szívesen.

PIROSKA

Várjunk még egy kicsit, mert lehetetlen, hogy ne jöjjenek. Ha egyszer olyan biztosra mondták, valahányan. Bodrogi is, Kósa úr is. Egyik sem hazudós. Kósa úr különösen.

ZELMA

Látod, hogy hazudtak!

PIROSKA

Valami történhetett.

ZELMA

Mi történhetett? Meghótak? Egyszerre mind?! Csak az lehet! Mert ha élének s igazmondók volnának, akkor a szavuknak álltak volna, ha fene fenét eszik is! S itt lettek volna délután öt órakor... Ahogy mondták... De ötkor nem jöttek el... Sem hatkor... Sem kilenckor... Isten nyugtassa őket, s menjenek a pokolba!... *Bagihoz*: Vénember, zárja bé az ajtót!

PIROSKA

De hátha mégis eljönnek, Zelma néni!

ZELMA

Künn elég tágas, akkor is. A kezit töröm le, aki béereszti a házba!

BAGI

Ne ítélj, amíg nem tudod az okát. *Leül az asztal mellé, a Petke helyére, s iszik egy pohár bort.*

ZELMA

Minek az okát?

BAGI

A késedelemnek.

ZELMA

Maga azt késedelemnek nevezi, amikor a kérő nem jön el a leányos házhoz?... Jaj, hogy megvert engem az Isten!

BAGI

Még nem a vejed. Csak azután verhet meg véle.

ZELMA

Nem Bodrogival vert meg!

BAGI

Hát?

ZELMA

Magával!

BAGI

Az már más.

ZELMA

Rámutat Bagira, s Piroskának magyarázza. Nézd meg! Ilyen férjfiút adott nekem a balvégzet! Egy ilyen dibdáb embert, aki bort élvez most is, amikor az a sárba vájó, tekergő Bodrogi megcsúfolta a házunkat!

BAGI

Hát mit csináljak egyebet?

ZELMA

Ne kérdezze tőlem, hanem ragadjon fejszét, s ott vágja össze azt a tekergőt, ahol megkapja!

BAGI

Könnyű volna összevágni. De akkor engem felakasztanak, s te özvegyen maradsz!

ZELMA

No hát! Legalább meghal becsületben, s tőlem is megszabadul!

BAGI

Mégsem vágom össze.

PIROSKA

Füfel. Ha! Mintha jőne valaki!

ZELMA

Szoborrá merevedve, a nagy csendben pillanatokig füfel. Én nem hallom senki jövésit.

BAGI

Az eszed jövésit sem?

PIROSKA

Elkacagja magát.

ZELMA

Megjütözve Piroskán, most már Baginak magyarázza. Nézzen ide! Ez még kacag is! Még ő kacag... Nem elég, hogy ilyen vőlegényt szerzett nekünk, hanem még a csúfság is fogja, amikor őmiatta szégyenbe kerültünk!

PIROSKA

No, halljunk oda!

ZELMA

Hát nem te kerítettél össze minket Bodrogival?

PIROSKA

Hát ki istenkedett, hogy csináljak valamit?

BAGI

Ne veszekedjetek!

ZELMA

Ha ilyen vőlegényt szerzett, ne kacagjon rajtam! Hanem kacagjon magán!

PIROSKA

Nem apostoli királyné maga sem, hogy a színe előtt ne lehessen egy kicsit nevetni... Mit csináljak?... Boruljak gyászba, hogy megkésett Bodrogi?!

ZELMA

Megnézhetted volna, hogy micsoda ember!

PIROSKA

Nem bújhattam belé, mint az ördög!

BAGI

Jót akart, no...

PIROSKA

Elérzékenyedve. Lejártam a lábamot, hízelegtem Kósa úrnak... Még settenkedtem is, mint a macska, csakhogy meg tudjuk valahogy Bodrogit fogni... S most ez a köszönet!

GUMICS

Kopogtat az ajtón, s dideregve belép.

PIROSKA

Jelentősen, a haragot felejtve, Zelmára néz.

ZELMA

Nagy szívességgel. Isten hozta, lelkem, Bodrogi úr!

Bagi feláll, Teréz boldog sietséggel belép a másik szobából.

GUMICS

Közben előrejött, s a nyakig behúzott sapkáját valahogy leveszi. Gumics vagyok.

Bagi leül, Teréz sírva visszamegy a másik szobába.

PIROSKA

Gumicsra mutat. A Bodrogi úr barátja.

GUMICS

Nagyon megfáztam.

PIROSKA

Bodrogi hol van, Gumics úr?

GUMICS

Az állát a kezével le s fel mozgatja, hogy a beszédhez nyitogatni tudja a száját. Az állkapcsom is úgy megdermedt, hogy alig tudok beszélni.

PIROSKA

Dörzsölni kezdi Gumicsnak az arcát és a nyakát, s veregeti a hátát. Mindjárt jobb lesz... Mindjárt...

GUMICS

Köszönöm.

PIROSKA

Hol ütött így magába az istenhidege?

GUMICS

Az árokban.

PIROSKA

S Bodrogi úr hol van?

GUMICS

Az árokban.

ZELMA

Szent Isten! Bodrogi úr az árokban!...

BAGI

Nem vőlegénynek való hely.

PIROSKA

S oda hogy került, az árokba?

GUMICS

Mind együtt indultunk el, délután négy órakor... Czimer, Kósa úr, Czirmos bácsi, Bodrogi... Mind együtt, egy nagy szánnal... S két sárga csikóval... Nagy énekszóval... S a csikók riadoztak... De azért jöttünk, baj nélkül, egészen a tetőig, amelyik itt van a falu felett... Itt a tetőn azonban a csikók valamitől megijedtek, egyet rántottak a szánon, s mi már benne voltunk az árokban... Mind benne voltunk: a szán, a két csikó s az egész társaság... Benne mélyen a hóban... A lovak prüszköltek, mi kapálóztunk, s a hold nézte...

BAGI

Ilyen a hold.

ZELMA

Jaj, micsoda szerencsétlenség!...

PIROSKA

S Bodrogi úr még benne van?

GUMICS

Eddig kijött. *Leült a kályha elé a kicsi székre.*

PIROSKA

S akkor hol maradt?

GUMICS

Amikor nagy későre s valahogy kiástuk magunkat s egymást, akkor ezt mondta nekem Bodrogi: „Gumics, te mint a legjobb barátom, menj előre szépen. Jelentsd a késedelem okát, s nevemben kérj szíves elnézést.” *Közben kinyitotta az egyik sütő ajtaját, s oda dugdossa be a kezét, hogy melegítse.*

PIROSKA

Mindig úriember volt Bodrogi... Ugye, Zelma néni?

ZELMA

Tudtam én azt.

GUMICS

Hűséges, okos ember; s jó fazekas!... *Lehúzza az egyik cipőjét, s a lábát dugja a sütőbe.*

BAGI

S öcsémuram micsoda?

GUMICS

Mondtam, hogy Gumics vagyok.

BAGI

A foglalkozása gumics?

GUMICS

Nem. A nevem Gumics.

CZIMER

Kopogtat az ajtón, s magába gömbölyödve, dideregve belép. Jó estét kívánok!

ZELMA

Megörvend Czimernek. Ó, szegény lelkem, Bodrogi!

Bagi feláll, Teréz bejön.

CZIMER

Miközben előrejön, kihúzza a sapkát a fejéből, s megáll. Czimer vagyok. Sorjában mindenkinek meghajlik.

Bagi leül, Teréz sírva visszamegy.

PIROSKA

Czimerre mutatva. A Bodrogi úr barátja.

GUMICS

A többiek is megjöttek, Czimer?

CZIMER

Zavartan néz körül, nem felel.

BAGI

Nem látjátok, hogy a szó is megfagyott benne?! Ne vallassátok hát, hanem gyógyítsátok!

Zelma és Piroška dörzsölni kezdik Czimert.

CZIMER

Megjöttek... Megjöttek...

Künn a lovakon szólnak a csengők, az ajtó előtt zakota.

PIROSKA

Itt vannak!

ZELMA

Mindent a helyire! Vénember, álljon fel!

GUMICS

Czimerhez, akít egyszerre otthagzott a két nő. Gyere ide, Czimer! S melegdjél!

CZIMER

Odamegy Gumics mellé a másik székre, s majd ő is hasonlóképpen melegíti a lábát.

Nagy hanggal kopogtatnak az ajtón.

ZELMA

Szabad, kérem szépen!... *Ott áll Bagival együtt, az ajtó felé.*

Elöl Kósa s utána Bodrogi belép.

KÓSA

Adjon az Isten szerencsés jó estét!

ZELMA

Adjon az Isten kedves vendégeinknek is.

Nagy csendben s várakozás közepette Kósa előrejön, s mindegyre hátrápislant, hogy vajon Bodrogi jön-e utána; aztán Bagiéék előtt egymás mellett megállnak.

KÓSA

Ünnepélyesen. Van szerencsém tisztelettel bemutatni Bodrogi Antal urat, úgy is, mint főszemélyét a mai estének!

BAGI

Kezet fog Bodrogival. Isten hozta öcsémuramot.

ZELMA

Kezet fog Bodrogival. Örvendünk a szerencsének.

BODROGI

Hasonlóképpen.

KÓSA

Valamelyes balesetben volt részünk a tetőn. Azért késtünk egy kicsit.

BODROGI

Engedelmet kérünk érte.

ZELMA

Mondtam is az én kedves jó uramnak, hogy valami hirtelen baj okozhatja a késedelmet.

BAGI

Mondtad, mondtad.

KÓSA

De hát megvagyunk épségben s egészségben.

PIROSKA

Semmi sem hiányzik magukból.

KÓSA

Kedélyeskedve. Sem belőlünk, sem rólunk... *Bagihoz.* Hogy van, András gazda? Milyen rég nem láttam!

BAGI

Taszigáljuk a napokat, Kósa úr... Tessék levetni azt a téli felsőt, s üljenek le nálunk!... Hallom, bőven részesültek a tél örömeiben.

ZELMA

Tessék, tessék... Bodrogi úr!

Négyen: Kósa, Bodrogi, Gumics és Czimer egyszerre kezdik levetni télikabátjukat.

KÓSA

Kabátlevetés közben. Bizony, ezelőtt még egy órával azt gondoltuk, hogy a kabátjainkat az örökösök fogják lehúzni rólunk... Ugye, Bodrogi úr?

BODROGI

Maga még akkor is gondolkozott?

KÓSA

Mit tudjon egyebet csinálni egy olyan férfiú, aki elmulasztotta volt, hogy megházasodjék?... Ugye, Piroska?

PIROSKA

Közben elvette Bodrogitól és Kósától a télikabátot. Azt hiszi, Kósa úr, hogy a házasságban nem kell gondolkozni?

KÓSA

Ott, fiam, nem is lehet, mert a szeretetből kifolyólag az egyik nem engedi a másiknak, hogy gondolkozzék.

BAGI

Azért olyan tartós!

ZELMA

A kabátokat a másik szobába, Piroska!

PIROSKA

Kijelé indul a kabátokkal.

Gumics és Czimer a kágyha mellől, ülőhelyükből Piroska felé nyújtják a levetett kabátot.

PIROSKA

Csak ránéz Gumicsra és Czimerre, s kimegy.

Gumics és Czimer, a kabáttal a kezükben, félmezítláb kibüллögnek Piroska után.

Közben a férfiak asztalhoz ülnek: Bagi és Kósa bütiiben, egymással szemben; Bodrogi pedig az asztal hosszabbik felénél, ahol mellette egy szék üresen marad.

KÓSA

Nehezen kezdi. Hát... Idáig elérkeztünk...

BAGI

El, idáig.

KÓSA

Már nézgetett körül. S Teréz hol van?

BAGI

Az ajtó felé kiált. Teréz fiam!

ZELMA

Gyere, lányom! Gyere!

TERÉZ

Belép; egyenesen Bodrogi felé tart.

BODROGI

Felállva fogadja. Jó estét kívánok.

TERÉZ

Kezet fog Bodrogi-val. Isten hozta, Isten!

Teréz és Bodrogi egymás mellé leülnek.

KÓSA

Jól mondja Teréz húgom, hogy „Isten hozott, Isten”, mert valóban két isten hozott minket. Az egyik a tetőig, s a másik a tetőtől idáig. De hát ha két embert egymásnak szánt a kegyes sors, azok minden akadályon keresztül találkoznak.

BAGI

Közben bort töltött a poharakba, s a maga poharát felemeli. No, az Isten hozta kedves vendégeinket!

BODROGI

Elköhinti magát.

KÓSA

Halljuk, halljuk! Bodrogi öcsémuram mondani akart valamit!

BODROGI

Zavartan. Nem volt szándékomban.

Kís szünet.

BAGI

No, akkor Isten hozta!

Kihajtják pobarukat.

KÓSA

Egy kicsit szemérmes ember ez az én Bodrogi barátom. De hát azt nem lehet csodálni, mivel ez ideig leánykérőben, ilyen tettelesen, nem volt... Lévén azonban okos ember, s jó családból való is, időteltivel megtalálja a kellő szavakat... Ugye, Bodrogi úr?

BODROGI

Remélem.

BAGI

Okosan mondja.

KÓSA

Okosan s bölcsen, mert bármit szándékozunk ez életben létrehozni, ahhoz elsősorban reménység szükségeltetik.

BAGI

Úgy van.

KÓSA

Azonban a reménység útját ki kell kövezni, józan értelemmel! Nehogy később valami hiba következzen... Ugye, Teréz?

TERÉZ

De mennyire! De mennyire!

KÓSA

Mivel Teréz ezzel az okos felelettel a maga kövit lerakta, nem bánom, ha most egy kicsit visszahúzódik a másik szobába.

TERÉZ

Ámul.

BAGI

Terézhez. Eredj!

TERÉZ

Feláll, nem szívesen, és sánta büllögéssel a másik szobába megy.

Mindenki Terézt nézi, a sánta járását. Csak sorjában fordulnak fejüikkel vissza, Bodrogi azonban nem.

KÓSA

Megkopogtatja az asztalt. No, Bodrogi úr!

BODROGI

Visszakapja a fejét. Tessék?

KÓSA

Mondjon valamit!

BODROGI

Tél van.

KÓSA

No, még valamit!

BODROGI

S nagy hó.

KÓSA

A jövetelünk céljáról!

BODROGI

Azt mindenki tudni véli.

BAGI

Okosan mondja.

KÓSA

Okosan s bölcsen. Mert amíg a hozomány dolgában meg nem egyeztünk, egyebet nem is mondhat. Ugye, Bagi uram?

BAGI

Úgy van.

KÓSA

Hát akkor essünk túl ezen is. Mivel azonban, úgy gondolom, Bodrogi úr szemérmes ember, s érző szívét is bánthatná az anyagi rész, egy kicsit hagyjon magunkra.

BODROGI

Feláll, és kedvvel indul a kijáróajtó felé.

KÓSA

Utána szól Bodroginak. Nem arra, nem! *Arra az ajtóra mutat, amely a másik szobába vezet.* Hanem oda! Szív a szívhez!

BODROGI

Kedvetlenül bemegy a másik szobába.

ZELMA

Mialatt Bodrogi bemegy a másik szobába, leül az asztal mellé, a székek csücskére.

KÓSA

No, mit szólnak? Ugye, jó, ügyes fiatalember?

ZELMA

Annak mutatkozik.

BAGI

Én mégis jobbnak látnám, ha Teréz nem menne férjhez. Testi hibája van, s immár nem is fiatal. Az ilyenek jobb a szülői háznál, mint egy idegen férfiú mellé befogatni magát.

ZELMA

Maga úgy beszél, mintha szekeret akarna húzatni velőők!

BAGI

Elég nagy szekér az élet.

ZELMA

De azt ésszel húzzák, Bagi ember!

KÓSA

Bocsánat, de talán lebegjen előttünk a természet rendje.

ZELMA

Jól mondja, jól.

BAGI

Hát nálam nélkül lebegjen.

KÓSA

Akkor maguk megveszik tőlem a házat, amiben most Bodrogi lakik. Megveszik, s odaadják hozomány gyanánt a fiataloknak.

ZELMA

Mondtuk.

KÓSA

Továbbá kifizetik a Bodrogi adósságait. Vesznek egy teherautót is, ami a fiatal pár ipari vállalkozásához szükséges. És tőkepenzt adnak nekik, mely a vállalkozáshoz ugyancsak szükséges.

BAGI

Megadjuk.

ZELMA

Honnét?

BAGI

A semmiből.

ZELMA

Maga bolond?!

BAGI

Ha lesz házasság, akkor igen.

KÓSA

Beszéljünk ápertén, Bagi uram: maga csakugyan nem akarja ezt a házasságot?

BAGI

Mondtam, hogy nem javallom.

KÓSA

S maga, Baginé asszony?

ZELMA

Én igen!

KÓSA

Kiált. Teréz! *Amíg Teréz jön.* Hát akkor szavazunk. Baginé asszony: egy.

TERÉZ

Bejött a szobából, s ott áll készségesen az asztal mellett.

KÓSA

Teréz! Szereti-e Bodrogit?

TERÉZ

Szemérmesen és hülyén kuncog.

KÓSA

Elmegy-e hozzá feleségül?

TERÉZ

Még jobban kuncog.

KÓSA

Nagy „igen”-nel szavazott. Vagyis: kettő. El is mehet, vissza.

TERÉZ

Az ajtó előtt még megáll és visszafordul, a tenyerét szemérmesen a szeme elé teszi. Hozzámegyek!... Gyorsan kimegy.

KÓSA

Ez három! *Kiált.* Bodrogi úr!

ZELMA

Kósa úr: maga négy!

BODROGI

Bejön.

KÓSA

Üljön le, Bodrogi úr.

BAGI

Ha megkérdezi, mindjárt leül.

KÓSA

Bodrogi úr, maga meg akar-e házasodni?

BODROGI

Leül. Köszönöm.

KÓSA

Mit köszön?

BODROGI

Maga azt mondta: „üljön le”; s én azt mondtam: „köszönöm”.

KÓSA

De kérdeztem valamit!

BODROGI

Nem jó kakas, amelyik szól hajnal előtt.

BAGI

A tyúk este is szólhat.

KÓSA

Hát akkor egyebet kérdezek magától, Bodrogi úr! Álmodott-e valaha arról, hogy gazdag s megbecsült első ember lesz? Szóval, hogy boldog lesz.

BODROGI

Igen, álmodoztam erről.

KÓSA

Hát akkor most valóra válik az álmodozása, kérem. Mert először: megkapja tulajdonul a házat, amelyben lakik. Másodszor: az adósságai kifizetést nyernek. Harmadszor: pénztőkét kap, hogy a mesterségiben nagyobb vállalkozásba foghasson. Negyedszer: lesz egy teherautója! No, ugye, össze sem tudja fogni a száját a boldogságtól? Mi?!

BODROGI

Örömmel. Maga nem tréfál, Kósa úr?

KÓSA

Nem tréfálok, nem.

BODROGI

A kezesem lesz?

KÓSA

Nem a kezes, hanem a tanúja.

BODROGI

Milyen tanúm?

KÓSA

A házassági tanúja!

BODROGI

Feláll. Bocsánat egy percre. *Kijelé tesz két lépést.*

KÓSA

Maga hová megy?

BODROGI

Hova megy a szél? Vagy a felhő...

KÓSA

A szél fákat és virágot keres, hogy azokat maga alá hajlítsa... A felhő pedig egy másik felhővel ölelkezni akar!

BAGI

Elszundikált volt, most hirtelen felüti a fejét. Ki akar ölelkezni?

ZELMA

A felhő!

BAGI

Az én házamban?

Mind nevetnek.

BODROGI

Elfordulva küzd a nevetéssel.

KÓSA

Bagit, majd Zelmát megböki, és Bodrogira mutat; csendesen. Látják, hogy milyen szemérmes?! Azért nem mer szólni! Hangosan. Bodrogi úr! Int Bodroginak, hogy jöjjön közelebb.

BODROGI

A szóra megfordult; közelebb lép Kósához. Tessék.

KÓSA

Legyen bátrabb egy kicsit! Nem szégyen az érzélem.

BODROGI

De ha így születtem!

KÓSA

Teréz is így született, de én mégis kivettem már belőle, hogy szereti magát... Magából is kiveszem.

BAGI

Jajh, be irgalmatlan!

ZELMA

Maga ne szóljon bele! Nem látja, hogy a szemérmességin akar segíteni?

KÓSA

Hevesen, hevületében fel is emelkedik. Úgy van pontosan! Meg kell tenni, amit a régi jó szokás megkíván! Ne késlekedjünk hát, hanem jöjjön mindenki ide. S akkor ünnepélyesen, ahogy eleink is szokták, Bodrogi úr is, illő szavakkal, kérje meg a hajadon kezét!

Mindenki Bodrogit nézi, aki rémülten áll.

CZIRMOS

Kopogtat az ajtón, s rögtön belép. Jó estét kívánok.

BODROGI

Szót halmozva, lelkesedve, hogy a legjobb időben belépett Czirmos. Czirmos bácsi! Öreg angyal! Elgondozta, ugye, a lovakat? S mindent elvégzett, ugye, angyalom?!

CZIRMOS

Bodrogival sem törődik, hanem ide-oda lépve, nagyon kutat a szemével, miközben kérdő szemekkel nézik őt.

KÓSA

Általában meredten nézte Czirmost. Mit keres, vén kolumbácsi?

CZIRMOS

Megnézi Kósát, de nem felel, hanem tovább vigyázkodik.

BODROGI

Kósához, Czirmost védve. Milyen Kolum bácsi?

KÓSA

Hát amelyik a marhát megcsípi.

CZIRMOS

Ha kolumbácsi volnék, magát mindjárt megcsípném.

KÓSA

Majdnem ráripakodva Czirmosra. Mit kutat még mindig, eme tisztos házban?

CZIRMOS

A leánka hol van? *Kis szünet után, mert senki sem felel neki.* Bogyót kértem, a leánkát! Hogy hol van?!

KÓSA

A háziakra néz, kérdő szemekkel, s lassan leül.

CZIRMOS

Bodrogiboz. Maga sem tudja?

BODROGI

Nem.

CZIRMOS

Nem hát! Mert ami szép volt, s érdekes, avval maga sohasem törődött... *Kifelé indul a másik szobába.*

BODROGI

Czirmos bácsi!

CZIRMOS

Visszafordul.

BODROGI

Hova megy?

CZIRMOS

Jöjjön, s megtudja.

BODROGI

Pardon, egy kicsit.

Elöl Czirmos s utána Bodrogi kimegy a másik szobába. Akik bent maradtak, kérdőleg néznek egymásra.

ZELMA

Hirtelen felugrik, Bagira villog a szeme, s kitör. Muuú-u-ú! Mamlasz férfiú!... Csak ül, s nem segít semmit Kósa úrnak!... Egy szava sincs, amikor vonakodnak a lányától!

KÓSA

Az ajtóra mutatva, csendre inti Zelmát. Pszt!...

ZELMA

Csillapodás nélkül folytatja. Sőt még aluszik!... Ahelyett, hogy fejszét ragadna, s összevágna!

BAGI

Egyre zordult; most a szeme félelmesen Zelmára mered, a felső ajkát felhúzza, a bajusza felkunkorodik, s lassan, félig felállva mutatja Zelmának a széket; s félelmes, de nem erős hangon. Most ide ülj le!

ZELMA

Megszéppenne leül.

BAGI

Úgy. Ó is leül.

ZELMA

Szépegeve. Nincs igazam, Kósa úr?

KÓSA

Nincs.

ZELMA

Meglepődve, de örömmel. Nincs?!

KÓSA

Nincs, mert Kósa János még csatát nem vesztett... S azonkívül Bodrogi a kezemben van! Muszáj neki azt csinálni, amit én mondok! Én pedig azt mondom neki, hogy ezt a leányt el kell venni! S úgy lesz!

ZELMA

Csak ne lenne olyan szemérmes.

KÓSA

No, látja, az a baj. Hogy olyan bátortalan és szemérmes, mint egy szűz leány. *Hirtelen eszébe jut.* Hopp, szűz leány! Még van egy baj. Az ugyanis, hogy Bogyó nincs itthon.

ZELMA

S az mért baj?

KÓSA

Azért, mert nagy hasznát vennők most. János-napkor is, amikor elmentünk volt Bodrogihoz, ő hajtotta a malmunkra a vizet. De aztán ügyesen! Mint üldözött személy, bélopakodott a Bodrogi lakásába, s ott a vén Czirmossal megbarátkozván, Teréznek jó hírét költötte. S a végén, mint angyali szellem, a javunkra játszott mindent.

BAGI

S mindezt a maga fejitől tette?

KÓSA

Piroska oktatta, s Teréz küldte.

ZELMA

Kiált. Piroska!

PIROSKA

A másik szobából belép. Tessék.

ZELMA

Bogyót nem kellett volna szolgálatba tenni.

PIROSKA

Ámulva néz. Hallj oda! Hát nem maga toszogatott folyton, hogy takarítsuk el a leánkát a háztól?! Háromszor jártam meg a várost, amíg az „Arkangyal” patikusnál helyet szereztem neki!

ZELMA

Csúfondárosan, nyersen. Ha, azt mondom, hogy vágd le a füledet, akkor levágod?!

PIROSKA

Elérzékenyedve. Háládatlan...

KÓSA

Odamegy Piroskához, és kedveskedve vigasztalja. Jól van, no... Harc közben nem szabad sírni... A legnagyobb bajban, amikor csak maga segíthet!

PIROSKA

Eleven érdeklődéssel, mintha nem is sírt volna. Mi a baj?

KÓSA

Bodrogi úr nem akarja kimondani a végső szót.

PIROSKA

Nem akarja? Mért nem akarja?

KÓSA

Bátortalan és szemérmes.

PIROSKA

Pedig muszáj neki kimondani! Ha már idáig elhoztuk!

BAGI

Meg kell nyomni a hasát, mint a vásári bubának!

ZELMA

Maga hallgasson! Ne rongssa el ezt is.

BAGI

Hát még mit rontottam el?

ZELMA

A mi házasságunkat.

BAGI

Igen, mert én is hevenyészve kértelek meg.

PIROSKA

Közben nagyon gondolkozott, még a fejét is fogta; most hirtelen jó gondolata támadt. Várjon! Elkábítjuk a két barátját, s aztán ráeresztjük! Azok kinyomják belőle a szót! Már indul a másik szoba ajtaja felé.

KÓSA

Hó, várjon!

PIROSKA

Megáll.

KÓSA

S ha azzal sem érünk célt?

PIROSKA

Gondolkozik. Hát akkor... Akkor...

KÓSA

Valami csselfogást kéne kitalálni!... Szilveszterit! A vidámság leple alatt.

PIROSKA

Felkapja a fejét. Már tudom, mit!

KÓSA

No!?

PIROSKA

Játékot rendezünk!

KÓSA

Milyen játékot?

PIROSKA

Dugó-játékot!

Kérdőleg mind egymásra néznek.

ZELMA

Bagi, maga tudja azt a „dugó-játékot”?

BAGI

Én már öreg vagyok.

PIROSKA

Közben odalépett az ajtóhoz, kinyitotta, és behajolva integetett.

Gumics és Czimer belépnek. Látszik, hogy odakünn ittak.

KÓSA

Ugye, maguk jó barátai Bodrogi úrnak?

GUMICS

Azok vagyunk! Ugye, Czimer?

CZIMER

Esküszöm!

KÓSA

No, most többek lesznek, mint jó barátai. Ha rám hallgatnak.

Gumics és Czimer nagy figyelő arcot vágnak.

KÓSA

Bodrogi úr házat kap, pénzt és teherautót. Ha a kiszemelt házi hajadont elveszi. Nagy vállalkozást alapíthat, melyben maguk társak lehetnek.

GUMICS

Mikor lesz az esküvő?

KÓSA

Bodrogi úr olyan szemérmes és gyámoltalan, hogy megkérni sem meri a jelöltet.

GUMICS

Odaszól Czimernek. Hívd bé!

CZIMER

Csak hátrafordítja a fejét, s kiált. Bodrogi!

PIROSKA

Kinyitja Bodrogi előtt az ajtót, utána félig húzza be.

BODROGI

Belép; aggodalmasan jön.

GUMICS

Gyere csak, gyere!

BODROGI

Nem látod, hogy itt vagyok? *Húzódozva, kicsit a háttérben áll.*

GUMICS

Te mióta vagy ilyen gyámoltalan?

BODROGI

Milyen?

GUMICS

Olyan, hogy nem mered megkérni a leányt.

BODROGI

Neked ahhoz mi közöd?

CZIMER

Én is úgy tudom, hogy leánykérőbe jöttünk.

BODROGI

Én pedig úgy tudom, hogy eddig ti gondolkoztatok az én eszemmel, s nem én a tiétekkel! Most egyszerre miért akarjátok, hogy megfordítva legyen? Vagy a gyámjaim vagytok talán?!

GUMICS

Ne szikrázzál! Vendégségben vagyunk!

BODROGI

Tudom, hol vagyok, mert én hoztalak ide titeket.

GUMICS

Te kértél, hogy jöjjünk.

BODROGI

Azt hittem, hogy barátokat hozok magammal, s nem cselszövőket!

GUMICS

Egészen támadólag. Ki a cselszövő?!

CZIMER

Gumicshoz. Meghibbant. Hadd el!

GUMICS

Követelem: kivel és ki ellen szóttünk mi cselet?

BODROGI

Kósa úrral, s ellenem.

Zelma feláll; Kósa lép egyet, mintha szólni akarna.

GUMICS

Int Kósának; s szigorúan szembe Bodrogival. Miben szóttunk mi cselet ellened?

BODROGI

Zavarban van. Abban, hogy szóra bírjátok.

GUMICS

Hogy szóra bírjunk téged? *Kacsint Kósa felé, hogy most kibúzza belőle.* Micsoda szóra?

BODROGI

Odavetve, hogy Gumics ne alakoskodjék tovább. Menj a fenébe, hülye!... *A háziak felé.* Bocsánat az illetlen kifejezésért. *Kósa felé.* Kósa úr, mi a szándékunk tovább? Megyünk vagy maradunk?

KÓSA

Maradunk, s a vidám oldalunkra fordulunk. *Int Piroskának, hogy szóljon.*

ZELMA

Sietve rászól Piroskára. Piroska! A „dugót”

BAGI

Nálam van.

Mindenki Bagira néz. Zavart csend.

KÓSA

Halljuk Piroskát!

PIROSKA

Mindenki itt van?

CZIRMOS

Belép a másik szobából. Most már itt.

TERÉZ

Szintén belépett. Jelen.

CZIRMOS

Terézre néz. Inkább a múlt.

KÓSA

Csend legyen! Halljuk Piroskát! Mindenki jól figyeljen!

PIROSKA

Tisztelt vendégkoszorú, s én! Ennek a mai estének, egészen mostanig, a menyasszony és a vőlegény vala két fényes csillaga. De ebben a mivoltukban mostan eltöröljük őket, s ami belőlük megmarad, azt kedves szóval meghívjuk ezennel, hogy jöjjenek velünk Szilveszter szakállának játszókertjébe, ahol kedvüket s időnket vidáman szeretnők tölteni. De mind és hamar siessünk, mert a karácsonyi maradék angyalok itt jártak már az előbb, s kinyitották a játszókert ajtaját. Vidáman kinyitották, s reánk azt a játékot osztották, aminek dugó-játék a neve.

CZIRMOS

Micsoda játék az?

PIROSKA

Amilyen az oroszán az állatok világában, a dugó-játék is olyan a virágok seregiben. Vagyis kezdetben teremté Isten az embert szép és tiszta edénynek. Igazsággal és fényességgel töltötte meg. Aztán beléhelyezte a Paradicsomba, és nem dugta bé a száját, hogy az igazság és a fény szabadon jöhessen belőle. De a bűn az emberi edényben hamar zavarossá tette az igazság vizét, s Isten büntetésből még egy dugót is küldött, amivel a haragos arkangyal, mint első dugómester, bédugott minket. Attól kezdve egész esztendőben bédugva élünk, s csak szilveszter este engedtetik meg, hogy ebben a „dugó-játék”-ban dugatlan szólhassunk.

CZIMER

Rajta! Gyerünk!

PIROSKA

Kósa úr lesz a dugómester.

Több éljen hangzik.

GUMICS

S akit kidugnak, mi lesz azzal?

PIROSKA

Akit Kósa úr kidug, abból a fény és az igazság mind kijöhet.

CZIRMOS

Ha van benne!

PIROSKA

A szemérmes idétlensége dugó nélkül megszűnik. A szerelmes bátran megvallja szerelmét, s eljegyi választottját. Senki sem fél, aki dugatlan, s nem hazudik, hanem igaz gondolatát és valódi érzelmeit kimondja.

BAGI

S aztán harag nem lesz belőle?

PIROSKA

Haragudni nem szabad!

CZIRMOS

Akkor jó.

PIROSKA

Figyelem! Amikor azt mondom, hogy „Hipp!”, akkor mindenki leül gyorsan a helyére! S amikor Kósa úr azt mondja, hogy „Hopp!”, akkor kezdődik a játék. Figyelem! „Hipp!”

Mindenki gyorsan a helyére ül: Kósa, Bagi, Piroška és Zelma az asztal mellé; Gumics és Czimer a kályha mellé, egy-egy kicsi székre; Bodrogi a karos pad egyik szögletébe, Teréz a másikba; Czirmos pedig a pad közepére.

KÓSA

Egy hatalmas parafadugót vett ki az asztal fiókjából, s az előtte fekszik. Dugómesteri hangon kiáltja. Hopp!... Hopp!

PIROSKA

Egy „hopp” elég lett volna!

KÓSA

Most már mindegy. *Körülnéz, majd Czimeren áll meg a szeme.* Czimer úr! Elsőnek magát dugom ki!

CZIMER

Meg is játszza. Pukk!

KÓSA

Mondja meg nekem, hogy bédugva jobb-e magának, vagy így dugó nélkül?

CZIMER

Bédugva jobb, mert akkor én is nagyokat hazudok mindenkinek s magamnak is, mint más emberek. Jobb lesz hát, ha hamar visszateszi a dugómat, mert szembe találok köpni a társaságot, s magamat is.

Tetsző nevetés.

KÓSA

Gyorsan bedugja Czimert: mutatja a nagy dugóval. Aztán ismét körülnéz, majd Bagin áll meg a szeme. Bagi uram, mi a véleménye a vendégeiről?

BAGI

Bédugva hívtam meg őket, s most már dugatlanul is elszenvedem.

ZELMA

Nem igaz! Szívesen vannak látva.

BAGI

Kósához. Dugja ki a feleségemet!

KÓSA

A háziasszonyt kidugom!

ZELMA

Felugrik. Ha idejöttek ilyen nagy csődülettel, álljanak szavuknak! Az én lányom sem akar ki lánya!

Kiabálni kezdenek: „Dugja bé! Dugja bé!”

KÓSA

Bédugom! Üljön le!

ZELMA

Békétlen izgalommal leül.

BAGI

Kósához: Nincs egy tartalék dugója?

ZELMA

Az magának minek kell?

BAGI

Hát ha kilövöd a valódit, akkor legyen.

Mind nevetnek.

KÓSA

Csendet kopogtat a nagy dugóval. Gumics úr! Ki van dugva. Mondja meg nekünk, hogy: ha egy fiatalember talál egy tisztességes, jóra való, gazdag hajadont, akkor jól teszi-e, ha feleségül veszi?

GUMICS

Ha más veszi, jól teszi.

KÓSA

Gyorsan bedugja Gumicsot. Piroska! Maga mit gondol: Teréz szereti-e Bodrogi urat?

PIROSKA

Ha már ki kell mondani az igazat, akkor kimondom, hogy nem szereti!

Mindenki ámul.

TERÉZ

Nem igaz!

KÓSA

Terézt kidugom: mondja meg ő maga.

TERÉZ

Csak amikor bennem volt a dugó, akkor mondtam, hogy nem szeretem. Mérgemben hazudtam! De így dugó nélkül nagyon szeretem!

KÓSA

Jól van. Bedugja Terézt. No, Czirmos bácsi, kidugtam magát is: mondja meg, mit gondol magában?

CZIRMOS

Én azt gondolom magamban, hogy maga kenetes gazember.

Döbrent csend.

CZIRMOS

Folytatja. Olyan nagy gazember, hogy az örökmécs elalszik, ha maga bémegey a templomba.

KÓSA

Először elképed, aztán mérgesen feláll. Mit mondott, maga vén farizeus?!

Hangok hallatszanak: „Nem szabad! Haragudni nem szabad! Dugja bé inkább! Dugja bé”

KÓSA

A hangokra magára eszmél, s kemény mozdulattal bédugja Czirmost. A sírig legyen bédugva!... *Leül, összeszedi magát.* No, Bodrogi úr, igazmondásra kidugom magát: gazember vagyok én?

BODROGI

Nem gazember.

KÓSA

Felderülve, kérkedve. Hát?! *Mivel Bodrogi nem szól.* No, mondja meg!

BODROGI

Nehezen indul, aztán egyre jobban belejön. Nem gazember... Csupán, mint az... öreg róka... fondorlattal dolgozik. Ki akarja belőlem szorítani a kétévi házbért, és el akarja adni a házat, amiben lakom... Ha én most megházasodnám, ki tudnám fizetni magának a házbért, s a házat is el tudná adni nekünk... Ezt gondolja magában, a hája alatt, amit reggelenként szenteltvízzel keneget.

KÓSA

Itt mindenki jól ismer engem. Bízta hát azt másra, s reám, hogy én mit gondolok magamban. Inkább azt mondja meg ezek után, hogy önmagáról mi a véleménye?

BODROGI

Önmagamról sem jó, kedves Kósa úr. Sőt rosszabb, mint magáról. Mert maga, amikor ájtatos és számító fondorlatokban él, nem tagadja meg semmiféle jó tulajdonságát. Nem árul el semmiféle szépet és jót. Mert ilyenek nincsenek magában. Én azonban, kedves Kósa úr, nem arra születtem, hogy vásári fazekakat gyártsak! Hogy a véleményemet és a lelkeimet eldugjam! S hogy az álmaimból is sarat csináljak! Hanem arra születtem... *Keserű izgalmában feláll, s Kósa felé tesz néhány lépést.* Tudja, mire?!

Arra, hogy művész legyek, aki a sárba lelket lehell!... Teremtő lelket!... Arra születtem, hogy a véleményemet, a tiszta hitet és a nemes küzdelmet hirdessem!... S arra, hogy az álmaimat valósággá váltsam... Hogy ne szégyelljem magam, amikor süt a nap, vagy ott állok a csillagos ég alatt!

KÓSA

Hát akkor mért nem tette azt?!

BODROGI

Azért, mert nem az egekre hallgattam, mely az igazságot és a fényt töltötte edényembe, hanem a világra, amely aranynak hazudott dugójával bedugott engem... Azért, mert a buta eszemmel először pénzt akartam, s a pénzzel tekintélyt... Azért, mert hasonlítani akartam az olyan emberekhez, amilyen maga; s mert hitvány barátokat tartottam!

GUMICS

Dugja bé!

CZIMER

De rögtön!

BODROGI

Kósához. Azért, mert bálványimádó lettem... Mint maga!

KÓSA

Felugrik. Bálványimádó?! Pogány vagyok én?!

Gumics, Czimer, Piroska és Zelma is megbotránkozva felállnak.

BODROGI

Kósához. Nem tetszik? Maga kérdezett!

KÓSA

Bédugom!

BODROGI

Ha tud!

Örömgalmában Czirmos is feláll.

KÓSA

Nem hallja, hogy bédugom?!

BODROGI

Nincs magának többé olyan dugója, Kósa úr. A forrás kibuggyant!... Megízleltem, hogy milyen boldogító kimondani nyíltan a szót...

KÓSA

Akkor mondja ki végre a szót! Amiért idejöttünk!

BODROGI

A vendéglátást köszönöm. A hajadonnak tiszteletem.

KÓSA

Nem kéri meg?

BODROGI

Nem.

Teréz sírni kezd.

KÓSA

Kezemben van a nyaka! Hogy mer így beszélni?

BODROGI

A hópelyhek is mernek fehérek lenni és hullani. S a hold is milyen bátran világít!

Kívülről klarinétészó ballatszik.

KÓSA

Tebetlenül, összeroskadva leül. Ilyen még nem volt... Nem... Nem is tudom, mit csináljak...

BODROGI

Felszabadult vidámsággal Kósa felé nyújtja a két karját. Jöjjön velem táncolni! Néhány táncmozdulattal egyet fordul, s ismét nyújtja Kósa felé a két karját. No, jöjjön!

A táncfordulat alatt Bogyó belép az ajtón, vasárnapi ruhában s átalvetővel a vállán; s Bogyó mögött ittasan Petke, ahogy öleli a muzsikáló cigányt.

CZIRMOS

Ahogy Bogyó belép, örömeben felkiált. Bodrogi úr! Né, megjött Bogyó, az angyali szellem!

PETKE

Egy részeg mozdulattal kinyomja a cigány szájából a klarinétot.

BODROGI

Bogyó felé fordul, s boldog komolysággal. Isten hozta!

BOGYÓ

Leteszi az átalvetőt a padra. Jó estét kívánok, mindenkinek!

ZELMA

Bogyóhoz. Te honnét kerülsz ide?

BOGYÓ

Az „Arkangyal” patikustól... Az éjjeli úton végig egyedül jöttem... Éhes farkast is láttam...

ZELMA

S onnét mért jöttél el, a patikustól?... Az éjjeli úton.

BOGYÓ

A tisztesség mondta, hogy eljöjtek. De rögtön!

ZELMA

Nem értem!

BOGYÓ

*A patikus úrnak van egy fia. Úgy hívják, Elemér. Ő ma este, amikor csak ketten voltunk otthon, tajtékozva le akart engem szakítani... Azt mondta nekem, hogy: most válassz, mert vagy meghalunk most mind a ketten, vagy pedig... *Restelli kimondani.* Tetszik tudni!*

ZELMA

Azt akarta, hogy a kedvese légy?

BOGYÓ

Azt.

ZELMA

S te nem akartál?

BOGYÓ

Nem. Mert senki sem kívánhatja tőlem, hogy aztán szégyelljem magam, amikor süt a nap, vagy amikor ott állok a csillagos ég alatt.

CZIRMOS

Ez a beszéd! Hallja, Bodrogi?

BODROGI

Hallom.

PIROSKA

Rákiált Czirmosra. Maga ne ordítson a más házában! Vén here!

Az izgalom kigyúl.

PETKE

Piroskára kiált. Te hallgass!

ZELMA

Piroskának van igaza!

BAGI

Vészesen feláll, s Zelma felé. Nem dugod bé?!

Petke Piroskához, Bagi Zelmához lép: mind a két férfi félelmes haraggal nézi a feleségét. A két asszony lassan térdre ereszkedik a férje előtt, miközben Teréz zokogni kezd, Kósa pedig megdermedve, leesett állal áll.

CZIRMOS

Riasztó hangon. Menjünk innét, Bodrogi úr! A cigányhoz. Cigány, előre! S fújjad!

A cigány kiugrik az ajtón, amit nyitva hagy. Gumics és Czimer a másik szoba ajtaján gyorsan kimennek.

CZIRMOS

Megragadja az átalvetőt.

BOGYÓ

Az az enyim, Czirmos bácsi!

CZIRMOS

Maga is jön velünk!... Inas lesz, fazakasinas!

BOGYÓ

Kérdezze meg, elengednek-e?!

Künn a cigány fújni kezdi a Rákóczi-indulót.

CZIRMOS

Most nem lehet zavarni őket! *Leereszti az átalvetőt a földre, derékon ragadja Bogyót, s kiviszi az ajtón.*

BODROGI

A vállára veszi az átalvetőt, és meghajlik a bentlévők felé. Jó estét kívánok! Kimegy.

Függöny

Harmadik felvonás

Színhely: a Bodrogi lakószobája s egyben műhelye, mint az első felvonásban. Ha akkor, az első felvonásban, a Bodrogi nyomorúságos állapotát és kedvetlenségét mutatta a lakás, most azt kell mutatnia, hogy ebből az állapotból, gazdájával együtt, kimoszdult a lakás. Rend van és tisztaság most a szobában. A bútorok és az agyagedények is rendezetten állnak. Az asztal le van terítve valami vidám papirossal. Nagyon világos és derűt árasztó most a szoba: a külső havas és napsütő világ is beárad az ablakon.

Idő: újév napján, ebédidő után.

BODROGI

Ül az asztal mellett, s nagy papirossra, ami rajztáblára van rászegezve, odaadással rajzol és fest. Rendesen és tisztán van öltözve: szépen takarított cipőben és kivasalt nadrágban; felül csak ing van rajta, színes és kockás, amilyent a festők szoktak viselni. Inge a nyakán nincs begombolva. Az asztalon festék és ecsetek.

CZIRMOS

A kályha mellett ül, amiben vadul ég a tűz, még piros is a kályha egyik oldala; az öreg elhúzódik a kályhától, minek a szelelőajtóját becsukja. Eladlak! A pokolba!

BODROGI

Oda sem néz. Mi az, vén rózsabokor?

CZIRMOS

Úgy süt ez a kályha, mintha a pokolba kíváncoznék. A múlt esztendőben sohasem akart működni, s ma reggeltől kezdve nem lehet mellette megmaradni.

BODROGI

Újév napján ő is új életet kezdett. Jöjjön, nézze ezt meg.

CZIRMOS

Feláll, Bodrogi felé indul. Abból mi lesz?

BODROGI

Látá Isten Ádámot, hogy nagyon egyedül van; akkor megsajnálá őt, s teremtette neki Évát.

CZIRMOS

Rápillant a rajzra. Értem, társat csinálunk ennek a nagy árva kancsónak.

BODROGI

Úgy van.

CZIRMOS

No csak.

BODROGI

S azt gondoltam, hogy legyen ez az új kancsó a Paradicsom fájának a törzse. Májusban nagy-nagy virágzó almafaágakat rakunk majd bele. Nem olyan lesz akkor, mintha valóban a Paradicsom almafája virágoznék?

CZIRMOS

Mindenkinek megmagyarázzuk: nehogy azt gondolja valaki, hogy egy óriás kancsó, amibe mi raktunk almafaágakat.

BODROGI

Maga számár! Hát én a kancsóra ráfestem Ádámot és Évát. Az egyik oldalára Ádámot, s a másikra Évát. Ahogy átölelik a fa törzsét, s fogják egymásnak a kezét! *Mutatja a rajzot.* Látja? Ez lesz az egyik oldala a kancsónak: ezen van Éva! Látja?!

CZIRMOS

Még jobban megnézi a rajzot. Látom. *Kedvesen ravaszkodva elmosolyodik.* A másik oldalát is látom.

BODROGI

Azt még nem csináltam meg.

CZIRMOS

De én már látom!

BODROGI

Hogyhogy?!

CZIRMOS

Maga lesz rajta, Ádám gyanánt. A maga képe. Igaz-e?

BODROGI

Igaz. *Ámul.* S maga azt honnét tudja?

CZIRMOS

Onnét, hogy ezen az oldalon, amit már megfestett, ezen Éva gyanánt a leánka van: Bogyó!

BODROGI

Csillogó szemmel. Megismerte?

CZIRMOS

Kedvesen csinált meghatottsággal. Meg.

KÖTELES

Kopogtat és belép; vidám, nagyon mozgékony, ünnepre ki van öltözve. Jó napot kívánok.

BODROGI

A rajzzal lefelé fordítja a rajztáblát. Jó napot, Köteles úr. Feláll. Minek köszönhetem kedves látogatását?

CZIRMOS

Olvastott egy mesét.

KÖTELES

Eltalálta! Olvastam, olvastam.

BODROGI

Tessék leülni. Leül.

KÖTELES

Leül az asztal mellé. Szerepelt abban a mesében, kérem szépen, egy szegény adóhivatalnok. Annak volt egy eszes, tehetséges jó barátja: egy művész! Történt, kérem szépen, hogy ez a jó barátja gazdag menyasszonyt szerzett, hogy vele megházasodjék. A szegény hivatalnok nem tudta, hogy mit kell tenni ilyen alkalommal. Éppen ezért elment a bölcs kádihoz, hogy tőle tanácsot kérjen. A bölcs kádi pedig azt felelte neki: menj el, és látogasd meg és tiszteld a te jó barátodat, akinek immár két esze van. Nevezetesen az egyik, ami eddig is volt neki, a másik pedig a gazdag feleség. Nevet.

BODROGI

Hasonló hangnemben folytatja. S akkor elment az adóhivatalnok az ő művész barátjához, akinek elmondta, amire a bölcs kádi őt tanította. A művész pedig így válaszolt az ő barátjának: „Aranyból való és dicső barátom! Mivelhogy énnekem amúgy is van egy eszem, neked adom az én gazdag menyasszonyomat, hogy legalább egy eszed neked is legyen.”

KÖTELES

Gyorsan feláll. Boldog új évet kívánok! Kifelé megy, majd visszafordul. Három nap!

BODROGI

Micsoda három nap?

KÖTELES

Árverezünk! Csak három nap! Kimegy.

BODROGI

Nevetve Czirmoshoz. No, mit szól ehhez?

CZIRMOS

Többet, amíg él, mesét nem fog olvasni.

BODROGI

A hülye majom!... Azt hiszi, hogy dugába dőlünk a három napja miatt... *Feláll.* Hát árverezzenek!... *Az edények felé fordul.* Itt van mind! Az egész szemét!... Vigyék el! Legalább nem fogom látni... *Fölvesz egy fazekat, s undorral nézi.* Pocsék portéka... Ki csinálta ezeket, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Bodrogi Antal!

BODROGI

Akarattal leejti a fazekat, ami összetörik a földön.

CZIRMOS

Bodrogi felé lép egyet, s kérdőleg néz reá.

BODROGI

Ezt én csináltam.

CZIRMOS

Nem tudja, hogy a fazakak listára vadnak írva? Nem a miénk immár, hanem az államé! Ha a földre eregeti őket, minket bézárnak!

BODROGI

Kedves csodálkozóással. Maga mióta lett ilyen nyúlszívű?

CZIRMOS

A bölcs kádi azt mondta volt, hogy az okos ember az államnak adja üres fazakát, hogy majd akkor ehessék belőle, amikor az állam már megtöltötte hússal.

BODROGI

Hallja! Most maga spekulál, amikor én abba hagytam?! Amikor felrepültem a szemétdombról, amelyiken ilyen edényeket gyárt a művész?! *Megfogja Czirmosnak a vállát, s gyöngéden megrázza.* Ember!... Öreg arkangyal! Lefagytak az éjjel a szárnyai, s a tüzes kardot a hóba dobta?! Elfelejtette, hogy az este, a telihold alatt, a csillagokkal kötöttünk szövetséget s nem az államokkal?!

CZIRMOS

Maga a világ egyik széliről a másikra ment. Mind a kettőről könnyen lehull az ember.

BODROGI

S aztán?! A csillag lehull sziporkázva, de a tök nem. Mi akar lenni: tök vagy csillag?

CZIRMOS

Ember!

BODROGI

Megöleli Czirmost. Szépen feelt, öreg honfoglaló. Elengedi. Emberek leszünk... Szókimondó, meg nem alkuvó emberek... Az edényekre mutat. De ezeket, itt, ne lássam. Leül. Mert úgy hallom, valahányszor odanézek, mintha nyávognának. Nem énekelnek, érti? Hanem nyávognak!

CZIRMOS

Ne nézzen oda.

BOGYÓ

Frissen, ünnepi ruhában belép; vidám és kedvesen titokzatos: hárászkendőben csombolygatva valamit hoz. Egyenesen az asztal elé megy, megáll Bodrogival szemben, s miközben mosolygó szemekkel nézi őt, egy cserép muskátlivirágot bont ki a kendőből. A virágot Bodrogi elé teszi az asztalra, aztán megáll, és kedveskedő ünnepélyességgel mondja. Jólesik szívünknek, s a lelkünket is öröm tölti el, hogy boldog reménységben érhattük meg újesztendő napját. Adja a Mindenható, hogy ennek az ígéretes új esztendőnek minden egyes napját jó egészségben, hasznos munkában és tiszta szeretetben tölthessük mindnyájan, de különösen a főnök úr, akinek az összes alkalmazottak nevében ezennel boldog új évet kívánok! Meghajtja magát.

CZIRMOS

A köszöntő alatt Bogyó mellé állott, s most ő is meghajtja magát.

BODROGI

Meghatva feláll; Bogyó felé megy, és már mozdul a karja, hogy magához ölelje Bogyót, de akkor gyorsan meggondolja magát, s odaszól Czirmosnak. Csókolja meg! Helyettem!

CZIRMOS

Gyorsan megcsókolja a Bogyó arcát.

BODROGI

A kezébe veszi a virágot, s hol a virágra s hol Bogyóra tekint. Czirmos bácsi! Mióta nem volt virág ebben a szobában?

CZIRMOS

A világ teremtése óta.

BODROGI

Amióta itt lakunk, nem volt... Nem emlékszem.

CZIRMOS

Nem volt, nem.

BODROGI

Köszönöm, Bogyó. *Leteszi az asztalra a virágot.*

BOGYÓ

Szívesen.

BODROGI

Hát igen... A főnök úr már kapott virágot, de hát Bodrogi Antal mikor kap Bogyótól?

CZIRMOS

Kedvesen oktatva Bodrogit. No, halljunk oda! Most magán van a sor!... Hát így elszokott a rendes leányoktól?! S már elfelejtette az úri szokást?!

BODROGI

Maga hosszabb ideig volt legény, mint én.

BOGYÓ

Most is az!

CZIRMOS

Az hát! Ezt a leánkát is ki csókolta meg az előbb? Én! Mert maga csak szaval: „Bátor! Szókimondó! Meg nem alkuvó! Csillag! Tök.”

Mind nevetnek.

BODROGI

Nevetés alatt visszalép az asztalhoz. Tök!... Felveszi a rajztáblát, önkéntelenül; s ránéz a rajzra.

CZIRMOS

Mutassa meg a leánykának!

BODROGI

Szemrehányással néz Czirmosra, rosszalva csóválja a fejét; közben a rajztáblát, a rajzzal lefelé fordítva, leteszi az asztalra; s leül.

BOGYÓ

Tessék megmutatni nekem! *Czirmoshoz.* Mi van azon, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Isten megtiltotta, hogy együnk a jó és gonosz tudás fájáról.

BODROGI

Meg, meg... *A rajzot az asztal fiókjába teszi.*

MIHÁLY

Kopogtat és belép. Jó napot kívánok.

CZIRMOS

Jó napot, Mihály.

MIHÁLY

Kezet fog Czirmossal. Bodrogi úrhoz jöttem.

BODROGI

Feláll. Tessék.

MIHÁLY

Kezet fog Bodrogival. Boldog új esztendőöt kívánok. Bogyóval is kezet fog. Szép húgomban kit tisztelhetek?

CZIRMOS

A jövőt.

BODROGI

Üljön le, Mihály.

Mihály és Bodrogi leülnek az asztal mellé.

CZIRMOS

Bodrogiék felé. Aztán, ha bajban vannak, kiáltsanak.

Magával viszi Bogyót is: hátra a kályha felé, ahol a sarokban a földön limlomok vannak.

MIHÁLY

Czirmoshoz. Itt baj nem lesz... Bodrogihoz. Sőt ellenkezőleg: azért jövök Bodrogi úrhoz, hogy a húsz forintot, amivel tartozott nekem, köszönettel megkaptam.

BODROGI

Értetlenül nézi Mihályt.

Czirmos a limlomok között válogat, s közben ilyen szavai hallatszanak, ahogy Bogyónak mondja: „Nem tudja nézni őket”... „Nyávognak”...

MIHÁLY

Bodroginak a fülébe rágva. A húsz forintot megkaptam!

BODROGI

Amivel én tartoztam magának?

MIHÁLY

Azt. Mind a húszat. Megkaptam.

BODROGI

Körülnéz, mintha álomból ébredne. Majd Czirmoshoz, aki felfülett az utolsó szavakra, s aki már az asztal felé tart, egy nagy lepellel, amely egyik oldalán piros, s a másikon fekete, s amelyet Bogyóval együtt hoz. Ketten a két szélinél tartva a kibontott leplet. Hallja, Czirmos bácsi? Mihály a húsz forintot megkapta! Amivel tartoztunk neki

CZIRMOS

Mindig becsületes emberek vótunk. Ott áll Bogyóval együtt, ahogy tartják a kibontott leplet.

BODROGI

Czirmoshoz. Tud maga erről?

CZIRMOS

Hogyne tudnék! Tartoztunk neki.

BODROGI

Tudom, hogy tartoztunk, de hogy megadtuk: tud maga arról?!

CZIRMOS

Ki mondja, hogy megadtuk?

BODROGI

Itt Mihály, ő maga.

MIHÁLY

Én nem azt mondtam, hogy megadták. Én azt mondtam, hogy megkaptam.

CZIRMOS

Bodrogizhoz. No, látja!

BODROGI

Czirmoshoz. Hát az magának nem mindegy?!

CZIRMOS

Hát hogy vóna?

BODROGI

Feláll. Itt valaki más nyelven beszél!

BOGYÓ

Aki a húsz forintot megadta.

BODROGI

De ki adta meg?! *Kérdőleg nézi Mihályt.*

MIHÁLY

Mosolyogva feláll. Így szép a világ, Bodrogi úr. Kezet fog Bodrogival. Aztán, ha szekeres kell, én megvagyok máskor is. Köszön, és kimegy.

BODROGI

Önkéntelenül lép kettőt Mihály után, aztán visszafordul, és ide-oda néz és mozdul. Aztán egyszerre úgy néz Czirmosra és Bogyóra, mintha csak most venné észre, hogy azok tartják a leplet. Mi az?

CZIRMOS

Gyászlepel.

BODROGI

Ki halt meg?

CZIRMOS

A fazakak. Megindul egyedül a fazekak felé, s majd a lepellel leborítja azokat.

BODROGI

Nevetve. No, Bogyó! Maga nem bolondul meg itt, Czirmos bácsi mellett?

BOGYÓ

Óh, mi találunk ketten: Czirmos bácsi s én. Mert én is bolondos vagyok, s ő is. *Huncutkodva.* De van egy óriási nagy szerencsénk nekünk: mégpedig az, hogy itt van mellettünk egy igazi meggondolt, bölcs ember... Akinek az esze nem jár soha az ágak hegyin... Akinek a fazakai nem nyávognak... Aki nem mással csókolgatja meg, hanem maga csókolja meg a kedvesét!

BODROGI

Meglepődve, de önkéntelen és mohó örömmel. A kedvesét?!

BOGYÓ

Visszahúzódnva. Én bolondos vagyok...

CZIRMOS

Már odajött volt. Ne ijesztgesse azt a leánkát!

BODROGI

Odamegy az asztali helyére. Maga ne ólalkodjék a Paradicsom kapujában. Leül. Hanem azt mondja meg: honnét fizette meg azt a húsz forintot?

CZIRMOS

Pokolba jussak, ha én fizettem meg!

BODROGI

Bogyó?!

BOGYÓ

Bizonisten nem tudom.

BODROGI

Mi történhetett?... *Gondolkozik.* Tréfa lenne?... *Elszántan.* Mert akkor itt s a környéken baj lesz!...

CZIRMOS

Láttak mégilyent?! Most emiatt eszi magát!

BODROGI

Kitörve. Velem ne úzzön tréfát senki!

CZIRMOS

Bodrogi úr! Ne lásson rémet ebben is!... Hagyja most mentire... Majd kitudódik, hogy mi történt.

BODROGI

Majd?! Nem majd, hanem most!... Induljon rögtön, s derítse ki!

CZIRMOS

Jó... *Dirdurral gyorsan kimegy.*

BOGYÓ

Gyöngéden, szeretettel közeledik Bodrogihoz. Ne búsuljon, mert tréfa nem eshetett... Sem más olyan dolog, ami rossz... Én észrevettem volna... Mert a szemem járt, a fülem üsmeri a szót... Ami történt, tisztességből történhetett... Ezt látni lehetett... S tudja, mit mondott Mihály bácsi? Azt mondta, hogy „Így szép a világ, Bodrogi úr”... S ha ezt mondta, akkor így szép: ha ilyen dolgok történnek, ami történt.

BODROGI

A beszéd vége felé fölnevezett Bogyóra, s most meleg elismeréssel nézi. Maga okos gyermek.

BOGYÓ

A virágra mutat. Ez a virág okos?

BODROGI

Megnézi, s gyöngéden megérinti a virágot. Ezt maga mért kérdezte?

BOGYÓ

Azért, mert együtt jártunk iskolába.

BODROGI

Elneveti magát. Üljön le ide!

BOGYÓ

Leül az asztal mellé.

BODROGI

Bogyó, emlékszik arra, amikor először találkoztunk, János napján?

BOGYÓ

Hát hogyne! Amikor maga azt mondta Czirmos bácsinak: „Hát menedékhely az én lakásom?!...” „Takarítsa ki innét ezt a leányt!”...

BODROGI

Nevet, nem akar emlékezni. Én mondtam ilyent?!

BOGYÓ

Nem jut eszibe?

BODROGI

Nem... Akárhogy töröm a fejemet... Látja, milyen buta vagyok!

BOGYÓ

Hála Istennek.

BODROGI

Hogy buta vagyok?

BOGYÓ

Hogy nem emlékszik!

BODROGI

Kedvesen, de egyre komolyabban. De arra emlékszem, hogy maga előtt egyszerre kinyílt bennem a szó, s vallottam magának... Pedig akkor láttam először... S mégis elmondtam titkos panaszomat... S milyen jólesett nekem, hogy a maga mostoha sorsa mellé odatehettem az én keserű bánatomat!... S tiszta szíve előtt milyen jólesett megvallani, hogy én vásári ember lettem, s hogy kiraboltam saját magamat, mint a tolvaj!...

BOGYÓ

Elszomorodott, majdnem sír.

BODROGI

Részvétellel, vigasztalva. Mi az, nagyleány?... Hát mért szomorodott így el?...

BOGYÓ

Akkor szerettem volna segíteni magán, s nem tudtam...

BODROGI

Hát segített!... Tudja, milyen nagyot segített?! Amikor reám nézett tiszta szemekkel, s azt mondta nekem „Egyszer még eljöhet a csoda”... S azt is milyen angyali biztatással mondta, hogy kezdjem újra az életemet. *Feláll.* Hát újra kezdtem! S maga most is itt van!... S itt is marad!

BOGYÓ

Tudom. Inas vagyok,

Egymásra nevetnek.

BODROGI

Hát mi akar lenni?

BOGYÓ

Kicsit pajkosan. Legalább segéd.

CZIRMOS

Nagy szuszogva belép.

BODROGI

Czirmoshoz. No?!

CZIRMOS

Nyomon vagyok.

BODROGI

Mi az eredmény?

CZIRMOS

Mintba új dolgot mondana. Valaki a húsz forintot kifizetel!

BODROGI

De ki?!

CZIRMOS

Azt még nem tudom.

BODROGI

Bogyóhoz: szeretettel Czirmos iránt. Látja?... Ha elmegy, így jön haza... Ha itthon van, így megy el... Pillangót fogunk egész nap... Ezzel töltöm az életemet.

CZIRMOS

Ne ezzel töltse, hanem tessék elmenni a gyűlésbe!

BODROGI

Miféle gyűlésbe?

CZIRMOS

Az újévi gyűlésbe. Hát azt is elfelejtette? A szakszerű fazekasok gyűlésire!... Most mennek a többiek is, nagy iromba szakszerűséggel s nagy romlandó lélekkel... Magának is menni kell!

BODROGI

Hát szakszerű fazekas vagyok én?!

CZIRMOS

Eddig az vót; Belélepett az egyesületükbe, s fizették nekik a tagdíjat. Ők itthon nyomtak minket, s mi a városban védtük őket...

BODROGI

Úgy beszél, mintha nem tudná, hogy mi történt a tegnap este. Mintha nem tudná, hogy a mai nappal ez is megváltozott.

CZIRMOS

Ha megváltozott, mondja meg nekik! Ott a helyszínen, a szemükbe! Legyen „meg nem alkuvó”, „szókimondó”! Hiszen nagy boldogság „kimondani nyíltan a szót”!...

BODROGI

Igaza van... *Kiskabátot vesz és kalapot.* Meg kell mondani nekik. Úgy, ahogy van.

CZIRMOS

Okosan.

BODROGI

Jókedvvel. Nem adná ide a fejét! Magának úgysem kell.

CZIRMOS

Ikreket akar? Előbb házasodjék meg!

BODROGI

Nevetve kimegy.

CZIRMOS

Bogyóhoz. Muszáj így beszélni véle, egy kicsit apásan... De hát ha nem szeretném, nem csinálnám.

BOGYÓ

Mért szereti?

CZIRMOS

Azért, mert ő... Hát maga mért szereti?

BOGYÓ

Elgondolkozva, kicsit érzelmesen néz a levegőbe; aztán Czirmosra emeli a szemét.

CZIRMOS

No, nem felelt. *Leül ő is az asztal mellé.*

BOGYÓ

Az enyim más. *Angyali az arca, de egyre felbősebb: folyton arra gondol, ami bántja, s amit ki akarna mondani.*

CZIRMOS

Más, más... De szereti!?

BOGYÓ

S ő, engem?... Mit gondol?

CZIRMOS

Nem szólott semmit magának?

BOGYÓ

Erről nem.

CZIRMOS

Hát miről?

BOGYÓ

Hogy emlékszem-e, amikor először találkoztunk. Karácsony harmadnapján... Amikor beszélt nekem az ő keserű bánatáról, hogy vásári ember lett... Hogy én akkor milyen nagyot segítettem rajta, mert ránéztem tiszta szemekkel, s azt mondtam neki... tiszta szemekkel... *Nem bírja tovább, egyszerre zokogni kezd.*

CZIRMOS

Kicsit megijed; gyöngéden babusgatja és vigasztalja Bogyót. No... Mi baj?... Nem szabad sírni!... Egy ilyen nagylánynak!... Akit úgy szeretnek... No, hamar! Ki kell húzni a töviset! Ki kell mondani nyíltan a szót!

BOGYÓ

Még szepegve, de már abbahagyja a sírást. Éppen az a baj, hogy nem mondtam ki, ami igaz vót... Hanem megalkudtam, hogy meg tudjak élni... S számításból hamisat szóltam, s úgy is cselekedtem!

CZIRMOS

Megkönnyebbülve. Ennyi az egész?

BOGYÓ

Hát ez magának nem elég?

CZIRMOS

Nekem elég, de egy leánytól semmi.

BOGYÓ

Egyszerre megvidámul, ártatlanul; majd lassanként még kedves dicsekvésé is válik, amit mond. Akkor nem vagyok rossz?

CZIRMOS

Nem akarom megbántani, de úgy tűnik nekem, hogy nem... De hát valójában mit csinált?

BOGYÓ

Kémkedtem! És hamis szószóló is voltam. S ez akkor történt, azon a Jánosnapon, amikor én bójöttem ide a szobába, s azt mondtam magának, hogy dugjon el hamar, mert engem üldöznek. Pedig engem akkor nem üldöztek, hanem számításból jöttem, hogy kémléljek ki mindent. S főleg, hogy Teréz nénémet dicsérjem, s hogy Bodrogi urat feléje fordítsam...

CZIRMOS

Ez a dolog mégis meglepte, izgalomba is hozta egy kicsit. Érdekes...

BOGYÓ

Nekem is tetszett, amíg Bodrogi urat meg nem láttam. De amikor őt megláttam, akkor egy kicsit megzavarodtam. Mert ugyanis akkor már nem azt akartam volna, hogy Teréz nénémet vegye el.

CZIRMOS

Hát?!

BOGYÓ

A mosolya azt mondja, hogy őt Bogyót, de aztán kivágja. Hanem akit megszeret!

CZIRMOS

S maga mégis azt hirdette ki, mint angyali szellem, hogy Bodrogi úr kérje meg Teréznek a kezét!

BOGYÓ

Igen, mert amibe beléfogtam, azt végig akartam csinálni, becsületesen!

CZIRMOS

Mondom, hogy maga nem rossz!

BOGYÓ

S azt is gondoltam, hogy ha Bodrogi úr eljön szilveszter este Terézhez, akkor én is látni fogom őt, legalább!

CZIRMOS

De azok az irigy asszonyok a maga eszén is túljártak.

BOGYÓ

Nem jártak túl!

CZIRMOS

Hát hogyne! Elküldték szolgálni, a városba.

BOGYÓ

Igen, de én a szükséges időben hazajöttem!

CZIRMOS

Hirtelen csodálkozással. Hát a patikus fia sem volt igaz?

BOGYÓ

Kicsit megszeppenve, de szívesen. Csak Bodrogi urat vágyakoztam látni...

CZIRMOS

Hirtelen, félig feláll, de rögtön vissza is ül; s kedvesen, ámulásra fintorított arccal nézi Bogyót.

BOGYÓ

Ugye, nem vagyok hamis?

CZIRMOS

Ennél valódibbat, leányban, még nem láttam.

BOGYÓ

Gondolja csak el, hogy én milyen árva és számkivetett voltam! Magamnak kellett magamot igazgatni! De senkinek rosszat nem tettem! Egyedül a szívemnek akartam kedvezni, hogy azt a szép tiszta érzést, ami bennem van, valahogy napfényre hozzam.

CZIRMOS

Komolyan. Jól van, szép fiacskám. Majd segíték én is napfényre hozni azt a szép tiszta érzést. Ha már annyira szereti ezt a... mi urunkat!

BOGYÓ

Úgy szeretem őt, hogy meg sem mertem neki mondani az igazat. De most, amikor hazajön, én mindent elmondok neki is!

CZIRMOS

Egy szót se! *Feláll.* Neki egy szót se!

BOGYÓ

Igen, de én is olyan akarok lenni, amilyen ő: szókimondó!

CZIRMOS

Ne legyen, ne legyen! Hármunk közül elég egy szókimondó! A másik kettő arra kell, hogy el tudja együtt viselni azt az egyet.

BOGYÓ

Hát akkor mit csináljak?

CZIRMOS

Tavaszt!

BODROGI

Belép, egy csokor virágot hoz. Egyenesen Bogyó előtt. Jólesik szívemnek, s a lelkemet is öröm tölti el... hogy mégsem szoktam el a rendes leányoktól, minek bizonyosságul, íme... tessék! *Átadja Bogyónak a virágot.*

BOGYÓ

Köszönöm szépen.

BODROGI

No, megmondtam a fazakasoknak. *A kalapját ledobja.*

CZIRMOS

S mit szóltak?

BODROGI

Tátogtak; aztán a végén éljeneztek, s én eljöttem. *Leül Bogyó mellé.*

CZIRMOS

Éljeneztek hát, mert eggyel kevesebb lett a fazakas.

BODROGI

Őket is meg kell érteni.

CZIRMOS

Tán nem ők fizették ki a húsz forintot?

BODROGI

Olyan különös, és oly váratlanul jött, amit Czirmos mondott, hogy szívből nevetni kezd.

BOGYÓ

Bodrogival nevet.

GUMICS

A nevetés alatt belép, mire a Bodrogi és a Bogyó nevetése úgy marad abba, mintha hirtelen elvágták volna. Jó napot kívánok!

Nagy csend. Czirmos elfordul; Bodrogi és Bogyó úgy néznek egymásra, hogy abban benne van a Gumics iránti rossz véleményük.

GUMICS

Erőszakolt szégyenkezéssel Bodrogi felé lép, mellette megáll. Boldog új évet kívánok, Bodrogi!

BODROGI

Rá sem néz Gumicsra. Viszont.

GUMICS

Ne haragudj, ha tegnap este megbántottalak. Javadat akartam. De belátom, hogy neked volt igazad. *Mivel Bodrogi nem felel, folytatja.* Igazad volt, mert így mindenki jobban megbecsül téged. Én is... S nem utolsósorban a jó szerencse is melléd állott azóta, mert amint hallom, nem lesz árverezés sem.

CZIRMOS

Megfordul. Azt maga honnét tudja?

GUMICS

Mondják.

BODROGI

Feláll; komoly határozottsággal, de indulat nélkül Gumicshoz. Eddig sötétben éltem: nem ismertelek meg. Most kivirradt: Isten veled!

GUMICS

Eldobod a barátodat?

BODROGI

Isten veled! *Leül.*

GUMICS

Pukkadj meg! *Kimegy.*

Mint előbb, Bodrogi szívből kacagni kezd, Bogyó vele nevet.

CZIMER

Belép, mint Gumics.

A nevetés hirtelen abbamarad.

CZIMER

Jó napot kívánok! *Indulna Bodrogi felé.*

CZIRMOS

Rögtön Czimerhez. Eddig sötétben éltünk: nem ismertük meg magát. Most kivirradt: Isten önnel!

CZIMER

Meglepődve nézi Czirmost, mialatt beszél; aztán Bodrogi felé nézve. Bodrogi Antal barátomat keresem, kérem szépen.

BODROGI

Meghalt.

CZIRMOS

Vidéken van eltemetve.

CZIMER

Bocsánat. *Kétszer is megbajtja magát, és kimegy.*

Most hárman egyszerre kezdenek nevetni, miközben a három fazekas belép: Asztalos, Kovács és Szabó. Ünnepi öltözetben, barátságosan, de nagyon ünnepélyesen jönnek.

ASZTALOS

Jó napot kívánok!

KOVÁCS

Jó napot kívánok!

SZABÓ

Jó napot kívánok!

A nevetés abbamarad, de hárman háromfelé fordulva küzdenek ellene, miközben visszaköszönnek.

ASZTALOS

Küldöttségbe jöttünk Bodrogi úrhoz.

BODROGI

Feláll. Tessék.

A fazekasok arcot vesznek Bodrogi felé, s egymás mellett állva kihúzzák magukat.

ASZTALOS

Tisztelt művész úr! A helybéli tisztos fazekas ipar munkálói összegyűlvén hagyományos újévi gyűlésükre, s ott meghallgatván a művész úr eleven és őszinte szándékát, egyhangú határozatot kívántak hozni ebben a tekintetben. Ezen egyhangú határozattal megválasztottuk önt örökös tiszteleti tagnak.

BOGYÓ

Feláll.

ASZTALOS

Folytatja. Egyben pedig a közóhajtásnak teszünk eleget, amikor arra kérjük, hogy minden vasárnap délután művészi tudásával oktasson minket, mert országunknak is érdeke, hogy ez a tisztos ipar szebbé fejlődjék. Végezetül megköszönjük, hogy lelkesítő példával előttünk elindult, mely alkalomból is az Isten sokáig éltesse!

KOVÁCS

Éljen!

SZABÓ

Éljen!

BODROGI

Köszönöm a megtisztelő, emberi szavakat. Ami szép és jó, arra én mindenkit szívesen tanítok, mert egyedül a jó és a szép alkalmas arra, hogy erőt vegyen a mulandóságon.

ASZTALOS

Köszönjük szépen. *Ránéz a másik két fazekasra.*

KOVÁCS

Köszönjük szépen.

SZABÓ

Köszönjük szépen.

A fazekasok meghajtják magukat és köszönve kimennek.

BODROGI

Derült, szelíd arccal tesz nébány lépést, mintha sétálni indulna a szobában. Látszik, hogy nagyon jólesik neki, ami történt.

Czirmos és Bogyó szeretettel nézik Bodrogit.

BODROGI

Hirtelen megáll; s szeretettel Czirmoshoz. No, öreg lepkefogó! Hát helyes-e a szókimondó egyenes beszéd?

CZIRMOS

Jótól kérdi.

BODROGI

Ugye hogy helyes?

CZIRMOS

Majdnem gyermeki buzgalommal magyaráz. Ember! Fazakasok szentje!... Ki volt az, aki egyenesen megmondta magának, a nyomasztó múltban is, hogy maga nem ebbe a gyártmányos világba való?!... Hogy nem a sáros világhoz kell alkalmazkodni, hanem a virágos úton kell haladni?!... No, ki volt az a vén lepkefogó?

BODROGI

Mosolyogva ölelgeti Czirmost. Maga volt.

CZIRMOS

Helyes-e tehát nekem szót fogadni?

BODROGI

Helyes.

CZIRMOS

No, akkor az ölelgetéseivel ne engem nyomorgasson, hanem Bogyót!

BODROGI

Elengedi Czirmost, s kedvesen Bogyóhoz. Hát, Bogyó, maga ehhez mit szól?

BOGYÓ

Én úgy szeretem Czirmos bácsit, hogy tessék inkább engem nyomorgatni.

BODROGI

Úgy tesz, mintha Czirmostól búcsúznék, hogy Bogyóhoz menjen. Hát akkor Isten magával, öreg!

CZIRMOS

Isten velem.

KÓSA

Kopogtat és belép. Szélid, de komoly; egy kicsit sápadt. Bodrogi felé megy, ki Czirmossal és Bogyóval együtt tartózkodó várakozásban van. Boldog új esztendőt kívánok, Bodrogi úr! *Kezet fog vele.* Magának is, Czirmos bácsi! *Kezet fog Czirmossal.* S magának ugyancsak, kedves kislányom. *Kezet fog Bogyóval.*

BODROGI

Kósa úrnak is kívánunk minden jót, mind a hárman.

KÓSA

Köszönöm szépen.

BODROGI

Tessék helyet foglalni.

KÓSA

Leül. Jólesik leülni... Hiába, no... Telik az idő...

BODROGI

Leül Kósával szemben. Nekem is jólesik, Kósa úr.

KÓSA

Hát magának is telik... De magának még van miből... Nekem azonban... *Czirmosra néz.* Ugye, Czirmos bácsi?

CZIRMOS

Én adok magának az enyimből.

KÓSA

Czirmoshoz. Jobb lesz, ha megtartja. Magának több öröme telik ebben a világban.

CZIRMOS

Abból is adok Kósa úrnak, az örömből.

KÓSA

Nagy adakozó kedviben van! De hát sokan így vagyunk mostanában... Leginkább talán az, aki egy szót sem szól, mint ahogy Bodrogi úr teszi, aki ugyancsak nagy adakozásban volt Bagiéknál, a tegnapi este...

BODROGI

Ha már ezt felemlíti, Kósa úr, valamit meg akarok mondani.

KÓSA

Tessék. *Odaszól Bogyóhoz.* Üljön le, kicsi húgom.

BOGYÓ

Leül.

KÓSA

Öreges gyöngédséggel megsimogatja a Bogyó arcát, s Bodrogihoz. Szép gyermek!

BODROGI

Idehoztuk, s most már itt is marad.

KÓSA

Int is alig a fejével Bodroginak. No, tessék! Mondja el, amit akar.

BODROGI

A tegnapi este nagyot fordult az életem, Kósa úr. Maga tudja, hogy én miképpen éltem, amióta itt lakom a maga házában.

KÓSA

Tudom.

BODROGI

Nem esnék jól, ha bőven el kéne mondanom. Ami lényeges belőle, az nem kevesebb, mint az, hogy az álmaimat eladtam. S ámbár „okos” számításból tettem ezt, a végén mégis utolsó koldus lettem, aki mindenkinek tartozott, s önmagának a legtöbbször.

KÓSA

Tudom.

BODROGI

S már azon az úton voltam, a maga segítségével, hogy a tegnapi este a lelkemet és a testemet is eladjam.

KÓSA

Tudom.

BODROGI

De a kegyes sors úgy fordította a dolgot, hogy magamnak mindent megfizettem, ami járt. De még hátravan a többi, amivel az embereknek tartozom, s főleg magának.

KÓSA

Tudom.

BODROGI

De bármi történik, én a tegnap óta s már ezután csak azt mondom, amit igazán érzek és gondolok. Ebben a pillanatban pedig azt érzem, hogy magától bocsánatot kell kérnem, ha a tegnap este megbántottam volna. Gondolni pedig azt gondolom, hogy zokszó nélkül elmegyünk a házából, ha a házbér miatt vagy bármi oknál fogva úgy akarná.

CZIRMOS

Az utolsó mondatoknál úgy jön közelebb, hogy Kósát lássa; most nagy várakozással nézi őt.

KÓSA

Szelíd szomorúsággal nézi Bodrogit; aztán. Maga nem ismer engem...

Várakozó csend.

KÓSA

De én sem ismertem idáig magamat... Úgy éltem, ahogy szokás. De a sors titkokat rejteget az ember számára, és az élet meglepő fordulatokat... Menvén az úton, belebotlunk egy nagy kőbe, s talán ott a váratlan fordulat. Vagy meglátunk valamit, esetleg meghallunk egy szót... Hát én meghallottam egy szót!

CZIRMOS

Nagy várakozó arccal lehúzódik az asztal mellé egy székre.

KÓSA

Az aztán belém esett, az a szó, mint a nyugalmas tóba a kő. Megfodrozott engem, sőt hullámvásba borított; s azok a hullámok bizony nem kíméltek engem sem éjszaka, sem nappal... Mert éjjel elnyelték szokott nyugalmamat, sőt szívemet támadták meg, ide és oda verdesvén őt, akár sziklához vertek volna egy kis csónakot... S ha azt reméltem, hogy majd a reggel meg fog váltani, akkor ez a reménységem nem váltott valóra, mert egész nap űztem azon az egy szó által, mely háborgóvá tette életemet...

BODROGI

Részvétellel. Egyetlen szó tette ezt?

KÓSA

Egyetlen szó indítá el mindezt, amit panaszlok.

BODROGI

Nem szabad nekünk is tudni azt a szót?

KÓSA

De rosszul mondom, hogy panaszlom, ami velem történt. Nem panaszlom én, hanem inkább megnyugszom a sors bölcs végzetében, bárha ilyen erővel tört is rám... S megnyugodván, elgondolom magamban, hogy valóban, mily hívságos életet éltem!... Gyűjtöttem a pénzt, örömet lelvén a vagyonban... Csekélynek mondható, ami jót másokkal tettem; sőt magamról is megfeledkeztem, ha azt tekintem, ami az emberben nem mulandó...

BODROGI

Csakugyan nem ismertem magát, Kósa úr!

KÓSA

Hát most ismer... Azaz még most sem egészen, mert nem tudja, hogy én magára nem haragszom. Sőt a haragnak ellenségihez mentem, hálát és szeretetet hozván magának, mely hála és szeretet áradjon magára öreg és megnyugodott szívemből...

BOGYÓ

Könnyes a szeme, az öreg Kósa kezére teszi a kezét.

BODROGI

Nem érdelem meg, Kósa úr.

KÓSA

Aki eljön példájával, bár esetleg az egek küldték is, annak jutalmát nem mérjük úgy, mint egyebet mérni szokás. De mivel mégis emberek vagyunk, amíg testet hordunk, szabad legyen nekem is emberi módon valamit tenni.

BODROGI

Természetes, Kósa úr.

KÓSA

Hát akkor legyen természetes, Bodrogi úr, hogy nekem soha házbért nem fizet, mert ez a ház a magáé.

BODROGI

Dolgozni fogok, ahogy álmaimban akartam. S elrendezek mindent, amivel tartozom. Szívből köszönöm, hogy erre alkalmat ad nekem. Semmi egyébbel ne jutalmazzon engem.

KÓSA

A földi jutalom, az nem jutalom, kedves Bodrogi úr. De amit én kaptam magától, az jutalomná vált öreg napjaimban.

BODROGI

Tőlem?! Mit kapott tőlem?

KÓSA

Egy szót.

BODROGI

Milyen szót?

KÓSA

Elérzékenyedve néz, aztán lassan mondja ki. „Bálványimádó.”

BODROGI

Mondtam.

KÓSA

S igaza volt...

BODROGI

Akkor.

KÓSA

Küzd a sírással. Igen, akkor... Most már nem vagyok az... Ezt magának köszönöm... Megfogja a Bodrogi kezét, sírva feláll. Köszönöm...

BODROGI

Karon fogja Kósát, és ketten kimennek a szobából.

Czirmos és Bogyó meghatódva néznek Kósák után, aztán Bogyó lassan leül, Czirmos elfordul, odamegy a kályhához, felvesz egy hasábfát, majd visszateszi, és Bogyó felé fordul.

CZIRMOS

Lehet, hogy nekem is meg kéne változni.

BOGYÓ

Magának mért?

CZIRMOS

Hogy olyan vidám legyek ismét, amilyen voltam.

BOGYÓ

Feláll, megtörli a szemét; látszik, hogy nebezen megy a dolog, de elkezd a játékot, hogy viduljon az öreg; a virágot is a kezébe veszi. Üldözött vagyok. Dugjon el!

CZIRMOS

Szintén játszani kezd. S ki üldözi az ilyen tavaszi madarat, télen?

BOGYÓ

Előbb dugjon el.

CZIRMOS

Jaj, hova dugjam? Hova dugjam?

BOGYÓ

A kancsót nézegeti, s beletekint. Ebben mi van?

CZIRMOS

Abban álom, eltemetve. S egy kicsi szalma.

BOGYÓ

Jöjjön ide gyorsan!

CZIRMOS

Futva odamegy.

BOGYÓ

Ölelje meg a derekamot!

CZIRMOS

Átöleli a Bogyó derekát.

BOGYÓ

S tegyen belé a kancsóba!

CZIRMOS

Beleteszi Bogyót a kancsóba.

BOGYÓ

Itt jó lesz! *Alámerül a kancsóban.* Kitűnő jó lesz...

BODROGI

Belép, rögtön észreveszi, hogy Bogyó nincs a szobában: fürkésze néz körül. Bogyó hol van?

CZIRMOS

Elmene, hogy kikutassa, vajon a húsz forintot ki fizette ki?

BODROGI

Hát Kósa úr!

CZIRMOS

Látja, ez nem is jutott eszünkbe!

BODROGI

Azt nem csodálom, hogy magának nem jutott eszibe. De hogy Bogyónak sem, azon ámulnom kell. Tudja, milyen okos lány ez?! S milyen üdítő és kedves?!...

CZIRMOS

Ámulatra fintorítja az arcát.

BODROGI

No, mit néz úgy, vén kolumbácsi?

CZIRMOS

Az előbb maga csodálkozott, s most én ámulok.

BODROGI

Ugyan miért?

CZIRMOS

Azért, hogy maga így magasztal egy leányt.

BODROGI

Komolyan. Nem egy leányt, hanem Bogyót!

CZIRMOS

Nono! Még azt is hallani fogom egyszer, hogy szereti.

BODROGI

Nem egyszer, hanem most! Nyissa csak ki a fülét!

CZIRMOS

Úgy tesz, hogy kinyitotta a fülét.

BODROGI

Odalép Czirmoshoz, és a fülébe. Szeretem Bogyót!

CZIRMOS

Úgy tesz, mintha egy kicsit süket volna, s nem értette volna jól. Mit tetszik mondani?
Hogy feleségül veszi Bogyót?

BODROGI

Komolyan. Ezzel nem lehet tréfálni. Még magának sem!

CZIRMOS

Komolyan. Hát nem azt akarta mondani?

BODROGI

Igen. Azt.

CZIRMOS

Kedvesen, kételkedve. Igen, de vajon mit mond a szellem?

BODROGI

Ha kíváncsi, kérdezze meg.

CZIRMOS

Megköpögtatja a kancsót. Angyali szellem, jelen vagy-e?

BOGYÓ

A kancsóból síri hangon. Jelen.

BODROGI

Meglepődik, önkéntelenül hátrább lép egyet.

CZIRMOS

Angyali szellem, mondd meg nekünk, hogy Bodrogi Antal feleségül vegye-e Bogyót?

BOGYÓ

Igen.

CZIRMOS

Mikor, kedves angyali szellem?

BOGYÓ

Késedelem nélkül.

CZIRMOS

Angyali szellem, óhajtasz-e még valamit mondani nekünk, tanítván minket?

BOGYÓ

Igen.

CZIRMOS

Áhítatos csendben várjuk szavadot. *Fél térdre ereszkedik, s int Bodroginak is, hogy csinálja utána, mire Bodrogi is fél térdre ereszkedik.*

BOGYÓ

Lassan kiemelkedik a kancsóból: a fejét virágok borítják, a haja is tele van tűzdelve virágokkal, s a kezében is virágot tart. Okos vidámsággal mondja.

Mit fejembe vettem, azt én végbe vittem:
Szerető szívemnek hű társat szereztem.
Öreg és fiatal, ebből mind tanulhatsz!
Te pedig, virágom: kedvesemre hullhatsz!

Virágait Bodrogi felé dobja, aki felállva és boldogan kapja el a hulló virágokat.

[A hivatkozás helye](#)

Jegyzet

1944 tavaszán, amikor Tamási javában dolgozott a *Hullámzó völgy* című darabján, Németh Antal, a Nemzeti Színház igazgatója, kinevezésének tizedik évfordulójára készülve, az 1944–45. esztendőre már tervezte Tamási új művének előadását. A történelmi idő azonban közbeszólt, s Tamási is elakadt a darab írásával. 1944. július 24-én Kovách Aladárnak, a Nemzeti Színház újonnan kinevezett igazgatójának Tamási levélben gratulált, ám a *Hullámzó völgy*-nyel kapcsolatban is volt mondanivalója. Az eredeti szerződésre hivatkozott: „A szerző fenntartja magának azt a jogát, hogy igazgatóváltás esetén a darabot a Nemzeti Színháztól visszaváltsa és más színházban adassa elő.”

A nyilvánosság előtt először 1945 novemberében a Színház című lapban, melynek szerkesztőbizottsági tagja is volt ebben az időben, új művéről így nyilatkozott: „Egy színjátéknak két felvonása már másfél esztendeje készen van. Ezt a színjátékot, melynek *Hullámzó völgy* a címe, télire szeretném befejezni. Még nem tudhatom, hogy melyik színházban kerülhet színre. Talán abban, amelyik a jó szereposztást, a gondos rendezést és közbiztonságot legjobban megadja.” (I. évf. november 7–13., 13. sz.) Munkájával időben elcsúszott Tamási, mert mint játéknak kéziratából kitűnik, csak 1946. december 10-én fejezte be. A Nemzeti Színházban Both Béla, a darab rendezője és Major Tamás, továbbá Benedek András dramaturg társaságában december végén véglegesítették a szereposztást és a mű szövegét, s 1947. január elején megkezdődtek a próbák. Alighanem Tamási nehezményezte, hogy Major kivonta magát a darab további sorsából, mert január 11-én az igazgató szükségét látta egy levél megírásának, amelyben betegségére hivatkozott, s ígérte: a darabot „szeretettel fogjuk kezelni”. Major a mű színpadi sorsáról is igyekszik megnyugtani az írókat, „...addig tartjuk a darabot, amíg csak egy kis remény is van az érdeklődésre.” A bemutató elé Tamási a Pesti Műsorba írt kísérő cikket (teljes terjedelmében a Függelékben olvasható), ebből most a legfontosabbat idézzük: „A tiszta lelkiismeret szavának akartam szabadságot adni, és meg akartam mondani azt, hogy *szellemi erkölcs nélkül nincs békecsépes boldogulás, sőt semmiféle maradó boldogulás sincs.*” 1947. január 30-án a Nemzeti Színház Andrassy úti Kamaraszínházában tartották a színpadi játék ősbemutatóját. Szereposztás: Bodrogi Antal – Uray Tivadar; Czirmos – Bihary József; Bogyo – Szőke Éva; Kósa – Gózon Gyula; Piroska – Olty Magda; Teréz – Sitkey Irén; Bagi – Bartos Gyula; Zelma – Vizvári Mariska; Gumics – Balázs Samu; Czimer – Tompa Sándor; Köteles – Pethes Sándor; Petke – Újlaky László; Mihály – Gárday Lajos; Asztalos – Maklár János; Kovács – Mádi Szabó Gábor; Szabó – Koltay Gyula, Cigány – Garay József akadémiai növendék. A darabot hatvankétszer játszották, kétszer közvetítette a rádió, s mindkét alkalommal beszélgetés is kötődött az előadáshoz.

Tamási drámáiról életművében az *Énekes madár* méltatásai mellett legtöbbet talán a *Hullámzó völgy*-nyel foglalkoztak. S mégis, jónevű szerzők beszámolóit jobbra megragadtak az „illatos levegő”, a „góbéság”, a „csavarosság”, a „daloló szerző” és más közhelyeknél. Mátrai-Betegh Béla két helyen is – az Igazságban és a Hírlapban – (mindkettő január 31-én jelent meg) szeretetteljes, ám elegáns semmitmondással dicséri Tamási játékát. Az Igazságban például így: „A tiszta emberség utáni vágy Tamási Áron gondolati csillagrendszerének legfőbb nehézkedési törvénye, s ez tartja össze ezt a színpadi játékot is, amelynek belső szerkezete éppoly törekeny, mint egy egyszerű, illatos, mezőn szedett népdalé. Ezt a népdalt Tamási Áron a maga sajátos észjárásának kacsaringóival és finoman érezett leveleivel ékíti fel, mintegy megkoszorúzza művét az ötlet gyermekláncfüveiből font kedves, tarka koszorújával, mint a gyermekek egymás fejét réti játék közben. Mert Tamásinak ez a színpadi műve csakugyan játék, s mint minden igaz játéknak, ennek is távol valahol, a lélek mélyében, komoly, szinte komor értelme van.”

Laczó Géza a Szivárvány 1947. február 1-jei (5.) számában így látja: „A darab maga, csodálatos kiválóságában, olyan, mint minden drámai remekműünk. A főhősnél teljesebbek a mellékalakok, s mindig van egy felvonás – többnyire az első –, amely jobban sikerült, mint a többi a cselekménylankadás során. Ostobaság volna ezt hibául felróni. S emellett meglepő, hogy a dráma váza kitűnő, bár vékony szálú vasszerkezet, amelynek egy-egy gerendáját maga a szerző emeli ki igen kényes helyekről, hogy maga álljon helyére – prédikátorul. A prédikátorok tematikája korról korra változik és elavul, de nem avul el a művészi forma, amely burkolja. Bossuet és Pázmány ma csak mint író él. S ameddig csak lesz magyar irodalom, Tamási Áron mindig fog élni mint író, nem utolsósorban ezzel a darabjával, amelynek lehetetlen nem szeretni hibáit is, mert ősi magyar művészi hibák, s így talán már erényszámba is mennek.”

Molnár Miklós a Szabad Népből (január 31.) többnyire kifogásait hangoztatja: „Humora üdítő, alakjai frissek, megoldása optimista, de mindez olcsó pesti tréfákkal, indokolatlanságokkal és közhelyekkel keverve szervesen illeszkedik a történetbe. Valójában nincs is darab, de – író sétál a színpadon, mint ezt valaki megjegyezte. Tamási író is, meg sétál is – igaz. De többet sétál kint, mint bent, s az írásművész távollétének unalmas, hosszú perceiben bőven van időnk gondolkodni egyes furcsaságokon. Azon például, hogy Bodrogi a fazékkészítésben véli megtalálni a gazdagodás útját...?! A költészet sok mindent elhíthet, de ilyen »góbé burleszkben«, mint a *Hullámzó völgy*, már kötelező a jó fazékkészítő gondossága is.

Hibáival együtt is szeretettel kell azonban fogadni a darabot. Egészséges, tiszta mű, végre mentes a misztikus elemektől, optimizmust sugároz, és emberi érzelmeket emberi hangon megszólaltató alakok hullámanak benne.”

Zelk Zoltán (Szabadság, 1947. január 31.) „kitűnő, de kissé halvány”-nak látja az előadást, s inkább a mű hibái fölött gondolkodik: „E beszámoló írója nem figyelte, hogy Tamási Áronnak ez a műve »színpadszerű«-e. Nem a

dramaturgia parancsainak szolgálását, hanem a költői varázslatot várta az *Ábel* írójától. S ennek a hiányát panaszolja. Mert az »anyag«, amelyet most a színpadon láttunk, ugyanaz, amelyből már annyi tündéri valóságot, annyi valószerűen tündérit varázsolta Tamási Áron. Ha van eset, amikor nehéz számon kérni az írói varázslat hiányát, ez – Tamási Áron művéről lévén szó – ilyen eset. S amit még fájdalmasabb megmondani: e színmű sok szívvidítóan költői ötlete, Tamási édes hangú madarai közé a pestieskedő viccelődés néhány verebe is elvegyült. A színpadnak tett engedmény lenne ez? Nem hisszük. Hiszen – ha jól értettük a *Hullámzó völegény* szavait – Tamási a művészi megalkuvás tragédiáját akarta megmintázni.”

Máthé Klára a Tamási-szindarabok különleges értékeire mutat rá. Mindenekelőtt leszögezi, hogy a *Hullámzó völegény* cselekménye nem egyszerűen a mese világában, hanem a valóságot „irrealitással mélyített, csodákkal színezett parasztfaluban” játszódik. „Igaz, ez a kis világ – magyarázza tovább – ott a Kelet-magyar szögletben egészen magában álló, egyedülvaló, semmi más világszöglettel össze nem hasonlítható mikrokozmosz, és ilyenek az egyszerű, bibliai példázatnak is beillő történetek, amelyek Tamási darabjaiban semmiféle dramaturgia szabályaihoz nem igazíthatóan bővölnek el bennünket. Tamásit gyakran és igen helytelenül hasonlították Gionóhoz, Ramuzhöz, mert emberlátása, de főként a természethez és a moralitáshoz való viszonya egészen más... A racionalistáknak túl irracionális, az irracionalistáknak meg túlságosan, vaskosan racionális volt, végül elnéző mosollyal megegyeztek abban, hogy eredeti író, outsider, lefordíthatatlan, egyéni, hogy klasszifikálni nem lehet... Minthogy új műfajról van szó, új stílusban is kellene játszani Tamási darabjait. Sajnos, erre, úgy látszik, még nem érett meg színházi kultúránk... Külön kellene átképezni rendezőinket, színészeinket erre a műfajra, amelyet például a francia színjátszás a szürrealista és dadaista kísérletek után rég megtalált: a mélylélektani mesejáték műfajára, amely szerintünk a jövő drámája.” (Nagyvilág, 1947. febr. 15., 4. sz.)

Keresztury Dezső, aki értette és méltányolta a „szabályszerző” minden műfajban eltérő Tamási érdekes és egyre merészebb drámakísérleteit is, némi visszalépést vél a *Hullámzó völegény*-ben, mely „egy szabályos vígjáték törvényei szerint” és nem az író eredeti törekvéseinek megfelelően alakul. Bár Tamási részéről „csiszolódást, növekvő színpadszerűséget” is lát „a szerkesztésben”, legfőbb kifogásait a rendezéssel és az előadásokkal szemben emeli, midőn a következőket írja a Válasz 1947. évi, márciusi számában megjelent kritikájában: „A székely nép ízes mesélőjét ünnepelték benne sokan sokáig; hogy azonban művészetének a »székelység« csupán anyaga, szövete, a hozzáértők kezdettől fogva világosan látták. Alkotásainak legjellegzetesebb, legértékesebb jellemvonásai abból a módból adódnak, ahogyan a világ kézzelfogható, eleven testi valóságát egy mélyebb, szellemibb lét fényével átvilágítja, ahogy az élet eseményeit észrevétlen átmenetekkel megindító s meggyőző példázatokká magasztosítja. Tündéri realizmusa ezért több a tájirodalom néprajzi érdekű kelmeiségénél, tárgyias jelképformálása ezért hitelesebb a még ma is egyre felbukkanó érzelmes eszmeköltők szimbolizmusánál... Egy dolog azonban szinte teljességgel hiányzik ebből a színpadi játékból: a korábbi Tamási-darabok varázslata, az eszmei tanulság s a játékba vetett életanyag tündéri egysége... Eszme és anyag egybeforrasztása ez esetben nem sikerült, s a tétel – amelyből különben valóban sokat tanulhatnának napjaink emberei – sajnos szertelenül mered elő a színes székely szöttesek közül... Uray nemes áldozatkészséggel küzd a nem neki való parlagi művész szerepével. Szőke Éva összetéveszti a selyp affektációt a természetes üdeséggel, Vizvári Mariska, Bartos, Gózon kedvesen derűs őszinteséggel adják, amit mindig adtak: népszínművet. Olty, Balázs, Tompa, Pethes, Újlaky, Gárday s a többiek játszanak, ahogy éppen adódik; az egyik vaskosan, a másik humorral, a harmadik darabos szívjósággal. Helyén voltaképpen csak két színész van a darabban: Bihary, aki újra tanúságot tett kitűnő parasztabrázoló tehetségéről, hiteles: egyszerre valóságosan nyers és költőien szárnyaló parasztember, és Sitkey, aki anélkül tudott kacagtatóan groteszk lenni, hogy értelmetlen karikatúrává vált volna.”

Talán a legalaposabb elemzés az Új Magyarország 1947. február 8-i számában Szabó Zoltáné, aki Tamási írásművészetének és a mű tartalmának ismertetése után dramaturgiájának misztériumjellegét elemzi: „Céljaiban jó az, amit elmond, és eszközei szerint stílusában, modorában szép az, ahogy elmondja. A morális célt a móka módszerei teszik élvezhetővé, s a darab tulajdonképpen tréfákban elmondott intó beszéd az anyagiasság rabjaihoz. A darab figurái három színen helyezkednek el, mint a misztériumjátékokban. Csakhogy itt a pokol is földi, a mennyország is. Az első színen vannak a földhözragadtak: Bagicék, a gazdagparaszatok, s velük a csúnya lány. Ezek meghíznak, mint a tők, és hulltukban szétloccsannak, mint a tők. A felső színen van a fellegjáró fazekas, s középen, mint aki földön áll, de az égre is reális tekintettel pillant: a munkálkodó és tréfálkozó Czirmos bácsi. A kályha, amely nem melegít gazdájának, amíg hamis úton jár, melegíteni kezd, mihelyt helyes útra tér. Mind e mondandók körül a párbeszédnek nem lényeg szerint érdekesek, hanem mókáik szerint élvezetesekek. E párbeszédnek engem a hegyi patakokra emlékeztetnek. Ezeknek partján órák hosszat nézheti az ember a víz fürge gyűrűzését az útjában álló kavicsok körül. Bámulhatja az ár ellen úszó pisztrángok fürge és karcsú villanását. Tiszta víz az ilyen hegyi patakoké. Nem részegít, de üdit és frissít. Bátran ihat belőle, aki megszomjazott, lelki egészségére válik.”

S az előadás megítélésében, annyi vélekedés között, talán Szabó Zoltán szigorúságának hihetünk leginkább. A korábban Németh Antal által elindított Tamási-sorozat, amely a Nemzeti gondolkozását és játéktípusát a költői színház irányába igyekezett lendíteni, az 1947-es *Hullámzó völegény* előadásával is a hiábavalóságra utalt; a magyar színház készületlen volt a folklór ihletettséggű költői játékra. (Nem véletlen, hogy a *Hullámzó völegény*-t követően negyven éven át Tamási játék nem szerepelt a Nemzeti Színház színpadán.) Szabó Zoltán egykori írása sejteti, miért is az akkori és későbbi érzéketlenség: „A Nemzeti Színház Kamaraszínházának előadása nem tanúskodik arról, hogy a

rendező megértette volna azt, ami a darabban sajátos írói érték. Holott egy értelmes és mesterségében bátor rendező számára éppen ilyen egyszerű mondandójú darab, hol minden részlet szimbólummá tágítható, nyújt óriási lehetőséget. A csupa móka, csupa tréfa játékot, amely csupa könnyed villongás, a rendező otromba módon kezelte. Színeihez vak volt, szavaihoz süket. Bámulatot kelt bennem, hogy az olyan könnyedség, mint a darabé, hogy tudott elviselni annyi nehézséget, amennyi a rendezésé. A rendezés hiánya miatt a szereplők nagy kényelemmel játszották e nem menetében gyors, de részleteiben virgonc darabban azt, amit megszoktak: a többség a népszínművi együgyű parasztot székelty gyanánt. Uray belül kóc, kívül máz fazekasa csaknem leteríti az egész előadást, a főszerepben. Bodrogi Antalt játssza, aki a szerző utasítása szerint „művész, most fazekas”, oly színész módján, aki most nem művész. Bámulatos, hogy közreműködésével, amely egy percig sem rokonszenves, a játék nem válik teljesen érthetlenné. Partnerre, Szőke Éva Bogyó vagy az Angyal Szellem tünemény szerepét kizárólag tüneményes szépségével játszotta, színészi eszközöket nem használt fel. Bartos Gyula Bagi gazda alakjához Göre Gáborból merítette az ihletet, nem Tamásiból. Vizvári Mariskának se kellett volna a darabbeli Zelma asszony születésének évszámát vennie irányadónak stílusfelfogás tekintetében. A mellékszereplők általában becsületes játékkal vettek részt. Sitkey Irén kiváló, Balázs, Tompa és Gárday jók. Egészében ők se tudták úgy mondani Tamási szövegét, hogy abból kipattanjon a minden szavába belesűrített tréfa. Általában a színészek azt mutatták, hogy szövegmondási készségük teljes csődöt mond a magasztos és mókás ama együttesének érzékeltetésében, amely a Tamási-írásokban úgy vibrál, mint lombok alatt az árnyék és fényfolt napsütésben, ha szél van. Kivétel Bihary Czirmosa. Ő az egyetlen, aki teljesen helyén van, s a főszereplő és a rendezés közreműködése nélkül megmenti az előadást. Minden szava és minden mozdulata hiteles, igaz. Népieskedéstől és sallangoktól mentes. E sorok írója magyar színpadon eddig realisabb, rokonszenvesebb és őszintébb parasztalakítást nem látott. Méltó volna arra, hogy filmre vegyék és tanítsák a színiakadémián. Biharynak sikeres társa a becsületes, értelmes, jó eszközökkel dolgozó játékban Gózon Gyula. Ma, amikor magyar író színpadi műve oly ritka, hogy a kritika is Kazinczy szeretetét érzi föltámadni szívében a fehér holló iránt, ők ketten tanúsítottak a főbb szereplők közül a jóra való, jót szolgáló és nagy írótól származó magyar darab iránt illendő tiszteletet és szeretet.”

A darab következő színpadi előadása három évtizeddel később következett, amikor a Veszprémi Petőfi Színház Bohák György rendezésében 1977. december 9-én bemutatta. Ebben a változatban Bodrogit Papp János alakította, Czirmos bácsit Czeglédi Sándor, Bogyót Málnai Zsuzsa, Kósát Tánzos Tibor játszotta.

A *Hullámzó vőlegény*-ből Katona Márta dramaturg és Mihályfy Sándor rendező közreműködésével Tompa Miklós, az egykori marosvásárhelyi Székely Színház alapító igazgatója, a Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet azóta nyugalmazott rektora 1978 augusztusában Budapesten tévéfilmet forgatott. A filmet 1979. január 1-jén sugározták, s 1987. október 3-án a második csatornán megismételték. A szereposztásból: Bodrogi – Ferenczy István (a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet tanára); Czirmos – Király József (a sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház tagja); Bogyó – Húvösvölgyi Ildikó; Kósa – Máriáss József; Bagi – Páger Antal.

Tompa Miklós sepsiszentgyörgyi Tamási-sorozatában 1979. május 8-án színpadra is vitte a *Hullámzó vőlegény*-t, amelynek Bodrogiját, Győri Andrással váltva, a tévéváltozathoz ismert Ferenczy István alakította. Czirmost ugyancsak a tévéváltozat szereplője, Király József játszotta. Bogyó a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet első éves hallgatója, Incze Ildikó volt; Kósa – Nemes Levente. Az előadást a magyarországi közönség is megismerhette: 1979. október 6-án Veszprémben, 7-én Tapolcán, 10-én a Budapesti Művészeti Hetek keretében a Fővárosi Operettszínházban, 11-én Várpalotán, 13-án Ajkán játszották Tamási darabját. Valamennyi magyarországi előadáson Bodrogit Győry András, Bogyót Szabó Mária alakította.